

Românii
Independenți
din Serbia

GLASUL

Prin cultură
la identitate
și spiritualitate

CERBICIEI

REVISTĂ DE CULTURĂ ȘI ISTORIE A ROMÂNILOR DIN SERBIA Nr. 9 * Anul III * 2012 * Vârșeț

Daniel Ungur
un român de nădejde

Patru decenii
de spectacole de teatru

85 de ani de la înființarea
fanfarei din Iablanca

Istoria locală
a meseriilor

Creativitate = muzică, sănătate, sport, școală,
credință, TEATRU, hobby, tradiție, SPIRITUALITATE, copii,
FOLCLOR, cultură, agricultură, lucru, lege... **viitor**

scrie:

Dr. Dorinel Stan,
președintele Românilor Independenți din Serbia

Cultura ca temelia identității etnice a românilor din Serbia, de pe o parte, reprezintă perpetuarea și dezvoltarea capacității de creație culturală a comunității românești, într-un cadru instituționalizat adecvat, iar pe de altă parte, a însemnat schimbul de valori etnoculturale ce țineau de nivelul istoric și geopolitic, caleidoscopul tradițiilor, peisajul multietnic, multicultural și pluriconfesional, și nu în ultimul rând de un nivel de civilizație relativ ridicat al infrastructurii culturale.

Activitatea culturală a fost singura formă organizată care s-a perpetuat într-un spațiu cultural aparte și exhaustiv în timp, însumând conflagrația identității culturale, spirituale și proprii, cultivarea și apropierea de nivelul culturii și civilizației românești, prin școală, biserică, presă și cultură în ansamblu.

După al doilea război mondial, un factor determinant în animarea, organizarea și evoluția vieții culturale a românilor voivodineni au devenit instituțiile culturale, iar amatorismul ca formă a culturii populare și a artei larg răspândite a luat avânt vertiginos. Puțini își dau seama însă că, de aproape un deceniu, instituțiile culturale românești nu mai reprezintă referențialitatea culturală de odinioară, dezvoltarea abilităților și virtuozităților datorită așezării contribuției a unor personalități de marcă, mai nou din spațiul ex-iugoslav, iar realitatea culturală este tradusă și transpusă secvențial de indivizi lipsiți vădit de competență, potențial și poziție echilibrată.

Interesul minoritar primordial în plan socio-cultural al generațiilor de azi în direcțiile de acțiune este dreptul lor legitim – Reorganizare. Vom încerca o luare de poziție în centralismul ierarhic instalat și condiționat reciproc în rândul etniei românești, menținut și sprijinit de viață și umbră.

- Eliminarea cultului personal din instituțiile instituționalizate, tradiționale și culturale românești;
- Determinarea strategiei de dezvoltare și propagare a culturii printr-o diversitate polimorfă și prin forme multiple de activitate;
- Păstrarea aspectului de continuitate al manifestărilor tradiționale românești (Festivalul Fanfarelor, Festivalul Copiilor, Festivalul Colindele

Neamului, Mărțișorul...), cultivat și dezvoltat în plan comunitar și interes propriu;

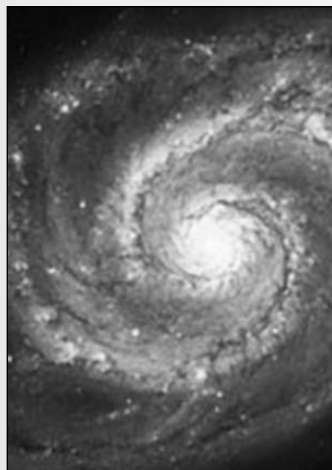
- Atitudinea activă a tuturor factorilor și implicarea organică, inedită și permanentă în toate aspectele și la toate nivelurile vieții culturale pentru îmbunătățirea calității și armonizarea vieții culturale a românilor din Serbia.

Într-un plan și mai general, realitatea românească are nevoie de reconstituirea faptică și evenimentală reliefată a fondului cultural idealic din care să desprindem idei revalorificabile și de activitate pentru proiectele prezente și viitoarele politici culturale bazate pe componente și valori vivace.

În etapa actuală, reorganizarea depinde de grupația menținută cu orice preț aproape un deceniu în vârful piramidei și nu de interesul colectiv, iar găsirea unor soluții și rezolvări corespunzătoare în forma actuală instituțională dirijată de opțiunea condiționărilor reciproce contextuale nu determină strategia de dezvoltare și propagare a culturii, dar reprezintă realitatea românească. <

DIN SUMAR:

Universul
revelației într-un
potir cu rouă

pg. 04 - 05

Populația teritoriului
monahal srediștean în
secolul al XVIII-lea

pg. 06 - 07

85 de ani de la
înființarea fanfarei din
Iablanca

pg. 08 - 11

"Cuvântul
românesc",
încotro?

pg. 12 - 13

Istoria
locală
a
meșteșugurilor

pg. 16 - 17

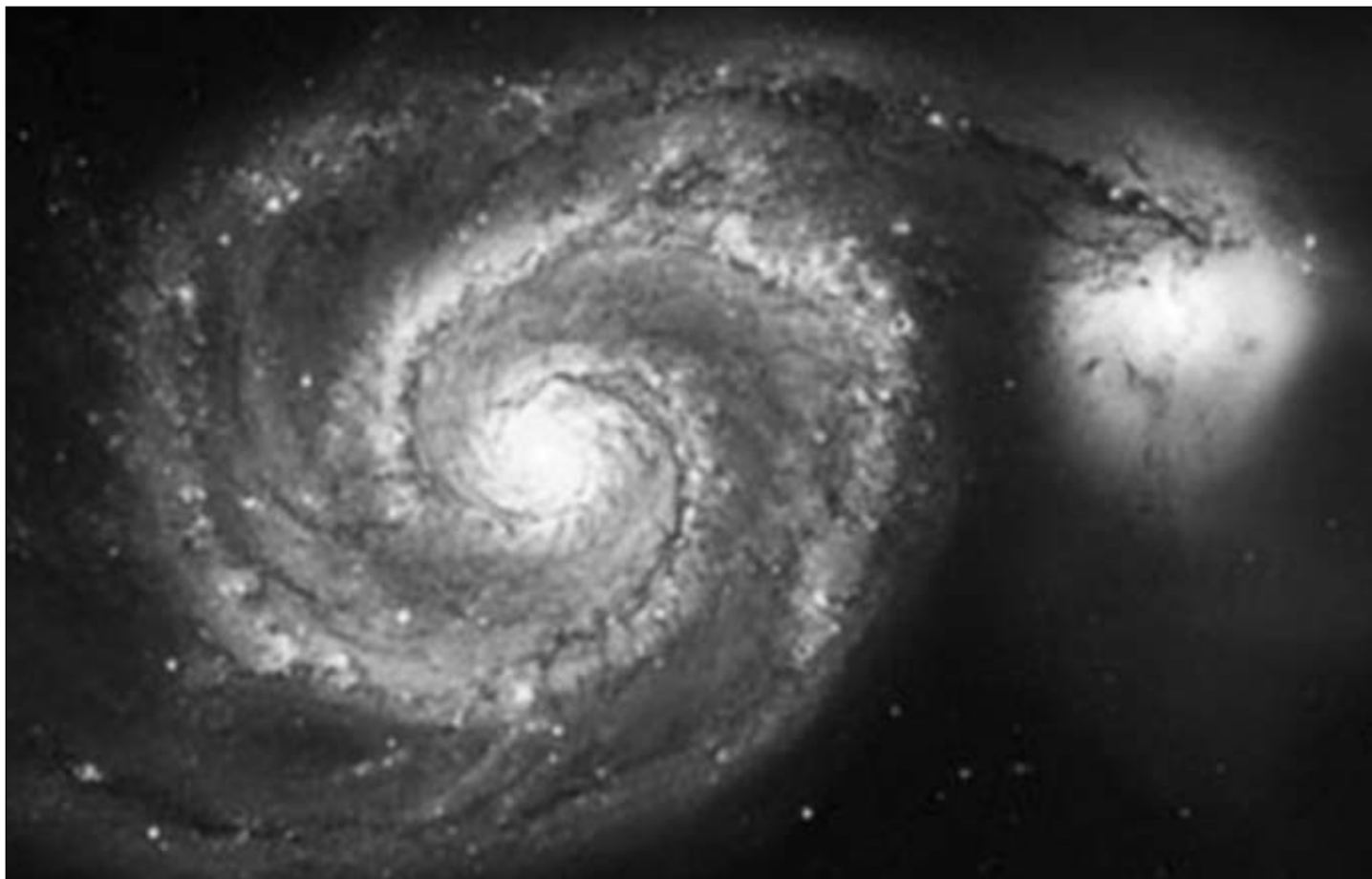
DANIEL UNGUR

Un român

de nădejde!

pg. 20

Universul revelației într-un potir cu rouă

Scrie:

† **DANIIL**

Episcop-locuitor al Daciei Felix

Pornind de la titlul cunoscutei și celebrei cărți a fizicianului contemporan Stephen Hawking „Universul într-o coajă de nucă” (Humanitas, 2005), am putea adăuga mergând pe firul inspirației și metaforei, următoarele: cerul nopții concentrat într-o stea; lumina zilei revărsată într-o rază de soare; norul adunat într-un strop de ploaie; muntele închis într-o stâncă; râul contemplat într-o piatră din albie; țarina câmpului coaptă într-un spic de grâu; grădina adunată într-o singură floare. Urmând cursul contemplației, am mai putea adăuga și descoperi: Legea și Proorocii concentrate în porunca iubirii; Evanghelia revelată în Predica de pe Munte; Liturghia descoperită într-un dangăt de clopot; privegherea exprimată într-o bătaie de toacă; rugăciunea adunată într-o lacrimă sau creștinismul manifestat într-o cruce de la margine de drum. Strămutându-ne în planul revelației sau descoperirii dumnezeiești din Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție, am putea înțelege și contempla

întreaga revelație supranaturală stoarsă precum roua de pe lână în potirul lui Ghedeon (Judecători 6,38). De asemenea, am putea vedea revelația exprimată într-un spic de grâu din visul tâlcuit de Iosif sau din snopul adunat de Rut în urma secerătorilor. Revelația poate fi adunată și contemplată într-o adiere de vânt blând și liniștit de la Horeb, într-o ramură de finic de la Florii, în vasul de alabastru cu mir de nard al Mariei din Betania, în candelile aprinse ale fecioarelor înțelepte, sau în răsăritul de soare contemplat de sfintele femei mironosițe în Dimineața Învierii. De asemenea, contemplăm revelația dumnezeiască concentrată într-un fulger de pe Sinai; exprimată în zborul porumbelului Duhului Sfânt de la Iordan; învăluită în norul Aceluiași Duh de pe Tabor și revărsată peste sfinții apostoli și peste lume într-o limbă de foc de la Rusalii.

Acest lucru ne-ar putea ajuta să ne descoperim mistic prezentul nostru ancorat în prezentul revelației dumnezeiești, fapt ce ne-ar face contemporani cu martorii direcți ai revelației. Spre exemplu: să te socotești de față la jertfa bineprimită a lui Abel și la cea a lui Isaac de pe Moria; să-l însoțești pe Enoh în umblarea lui cu Dumnezeu; să

fii cu Noe în corabie, cu Avraam la stejarul Mamvri și cu sfântul Ioan Botezătorul la Epifanie; să fii cu Iacob la Betel și cu Moise în Sinai; să suni din trâmbițe cu preoții la Ierihon și să-ți atârni harfa în sălcii împreună cu exilații din Iudeea pe malurile râurilor Babilonului; să fii cu Samuel în cortul sfânt

și cu Isaia în templu. Să te silești să fii cu Iezechiel la Chebar, cu sfântul Ilie pe Carmel și la Horeb; cu proorocul Daniel în groapa cu lei și cu cei trei tineri în cuptorul cel de foc. Să fii cu Avacum în turnul cel de veghe și cu Iona în Ninive; să te închini cu magii la Betleem și să-L întâmpini pe Pruncul Iisus cu dreptul Simeon în templu. Să fii cu Iisus în Carantania; cu El și cu sfinții apostoli pe Muntele Ferișilor, pe marea Galileii și pe Tabor, la Cina cea de Taină și în Ghetsimani. Să fii cu Maica Domnului și cu sfântul Ioan Evanghelistul lângă crucea de pe Golgota; să alergi cu ucenicul iubirii și cu Petru la mormântul gol și să-L urmezi pe Hristos Cel Înviat dimpreună cu Luca și Cleopa pe drumul și la Cina din Emaus. Să fii de față la Înălțarea Domnului pe Muntele Măslinilor și cu sfinții apostoli în Ierusalim la Cincizecime. Să fii cu sfântul Ștefan în sinedriu și cu sfântul Pavel pe drumul Damascului și nu în ultimul rând să fii „în Duh în zi de Duminică” cu sfântul Ioan Evanghelistul în insula Patmos.

Atunci și astfel, titlul inspirat și metaforic al celebrei cărți „Universul într-o coajă de nucă”, s-ar putea aplica într-un alt registru la o Duminică a tuturor Duminicilor Ortodoxiei: Universul Ortodoxiei într-o coajă de pâine, sau chiar „Universul Ortodoxiei într-o cruce din sămburi de nucă” de pe coliva adusă și slujită la o pomenire pentru toți „cei ce dorm în țărâna pământului” (Daniel 12,2). Plecând de la acest capăt de fir, am putea vedea, contempla și înțelege Universul Ortodoxiei adunat într-un dangăt de clopot, înmiresmat în fumul de tămâie al unei cădelnițe, revelat într-o troiță de lemn, sau cântat într-un stih de Liturghie. Universul

Ortodoxiei se poate desluși într-un mămunchi de busuioc de Bobotează, într-o ramură de salcie plângătoare de Florii, și într-o făclie sau lumânare de Paști. Universul Ortodoxiei se poate descoperi în seninul unei icoane de închinare, în pecetea unei prescuri de Proscomidie și într-o fărâmă de anaforă, într-un patrafir de Spovedanie și într-un hram de mănăstire, într-o Evanghelie așezată pe analog spre sărutare și mai ales într-un chivot de pe Sfânta Masă și mai presus de toate într-un Potir de Liturghie. După cum monahul își adună ființa într-o metanie din Postul Mare, creștinul de rând într-o lacrimă de rugăciune, iar clericul în sărutarea unui colț de Sfântă Masă, amurgul zilei se pleacă într-un sunet de toacă de Vecernie, Miezonoptica în troparul „Iată, Mirele vine...”, iar Utrenia în Canon și Doxologie.

„Universul Ortodoxiei într-o coajă de pâine” înseamnă milostenia față de cel sărac, flămând, însetat și gol, bolnav, străin și închis, în care este și pătimește într-un fel sau altul Însuși Hristos; de-a dreapta Căruia la Judecata de Apoi ne vor așeza doar smerenia, iubirea, pocăința, umilința și plânsul, iar la stânga Lui vor rămâne mândria, ura, răutatea, împietrirea și celelalte patimi.

Astfel Universul Ortodoxiei dintr-o coajă de pâine va corespunde semnului unei cruci de pe coajă de copac, ce străjuiește mormântul unui sfânt. Atunci „Cel Atotputernic va fi pentru tine sloi de aur și grămezi de argint” (Iov 22,25), precum tezaurul Ortodoxiei. <

Populația teritoriului monahal srediștean în secolul al XVIII-lea

Scrie:

Dr. Dorinel Stan

Există undeva în Banatul istoric o intersecție siderală, o axilă impenetrabilă, unde pământul, cerul și natura însăși se înșurubă în timpul sacru, dând sens veșniciei și consistență credinței precarului nostru prezent. Locul acesta se numește Mănăstirea din Srediștea Mică – Pârneaora.

Evenimentele de-a lungul istoriei au fost într-adevăr zbuciumate, iar modificările populației au fost frecvente de vreme ce se succedau perioadele de recesiune și depopulare. Primul recensământ în cadrul căruia nu au fost notate doar gospodăriile, ci întreaga populație, a fost efectuat pe teritoriul Banatului în anul 1787. Numărul locuitorilor din Srediștea Mică, precum și din

majoritatea așezărilor bănățene a fost condiționat de migrările populației, numărul mare de războaie, epidemii și exterminări.

Referitor la numărul populației din Srediștea Mică la mijlocul secolului al XVIII-lea, anahoreții mănăstirii au purtat o evidență scrisă a jelerilor (iobagilor) care au conviețuit pe teritoriul monahal srediștean. În baza izvoarelor scrise (tabele), așa numiții "perniavors", adică pârneorenți stabiliți în dioceza din Vârșeț pe terenul călugăresc al mănăstirii Srediștea Mică, dispunem de date prețioase referitor la numărul caselor, vârsta, locul nașterii, numele de familie, numărul copiilor, anul când s-au stabilit familiile aici, situația materială, proprietățile deținute și terenurile solicitate în perioada anilor 1750 – 1775.

Majoritatea locuitorilor o constituiau românii ortodocși (98%), iar credința și ortodoxia erau încă

din timpuri foarte îndepărtate, adânc înrădăcinate.

Documentul de o importanță uluitoare, denotă că vatra satului a fost împărțită la 1775 în 67 numere de case. În așezare au existat 67 familii posesoare de locuințe, pământ și animale. Numărul total de locuitori a fost 230, dintre care 62 bărbați, 61 femei, 51 băieți și 56 fete. Comparativ cu alte localități sau mănăstiri, Srediștea Mică atât din punct de vedere al numărului de locuitori (jeleri), cât și starea economică a comunității la sfârșitul secolului al XVIII-lea, nu era precară¹.

La începutul secolului al XVIII-lea, Vasile Loga (diaconul) din Țara Românească de la mănăstirea Tismana (Oltenia) în anul 1736, după unii în 1716, cu mai multe familii românești se stabilește în apropiere de Vârșeț, la Srediștea Mică, Marcovăț și Srediștea Mare². Cele 50 de

familiei de români veniți din Oltenia a fost prima colonizare de bufeni în această parte a Banatului. Vasile Loga – Diaconovici săvârșește serviciile divine în românește în mănăstirea românească din Srediștea Mică, unde întemeiază o renumită școală românească³.

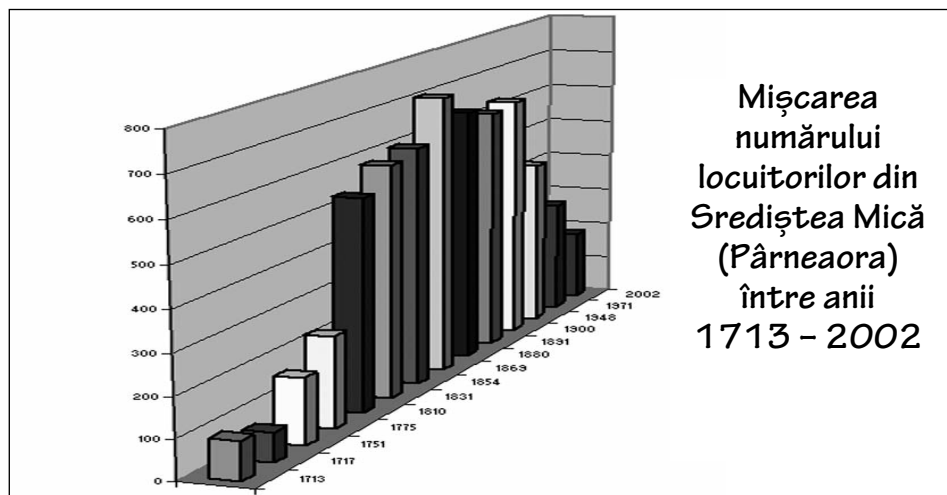
ani - Valahia, țăran
Pruja Murujan, în etate de 62 ani - Valahia, țăran
Nicola Muntjana, în etate de 62 ani - Valahia, țăran
Dumitru Muntya, în etate de 60 ani - Valahia, țăran⁵
 Documentul ne oferă date prețioase referitor la persoanele

Schoschtian (1749)
 Comoriște – Petra Murujan (1748)
 Tiquan – Cristina Petrarka (1755)⁶

Ocupația de bază a locuitorilor (jelerilor) sredișteni a fost creșterea animalelor și cultivarea pământului. Majoritatea populației (59 de familii) o constituiau țărani, un fierar și șase dogari (în genere făceau linguri). Animalele care le posedau jelerii mănăstirii srediștene la 1775 au fost următoarele: 3 cai, 48 boi, 2 mânjii, 27 vaci, 16 viței, 93 capre, 13 porci și 17 miei.

Merită semnalat faptul că la Srediștea Mică (1775) au fost 164 persoane bășinașe și 66 persoane stabilite aici în perioada anilor 1736-1770.

În continuare prezentăm numele familiilor stabilite pe pământul mănăstiresc de la obârșie. *Gruja Murujan, Martin Murujan, Alimpia Murujan, Dumitru Murujan, Ianco Murujan, Iovan Murujan, Iovan Pohsiu, Thodor Rith, Luca Murujan, Mikue Murujan, Bicu Murujan, Anka Iorgonia, Nostor Murujan, Moise Murujan, Atym Pugariu, Nicola Marcu, Ogrica Muntjana, Marin Muntjana, Iovan Muntjana, Maxim Rith, Iovan Muntjana, Ianco Rith, Thodor Muntjan, Alexa Catta, Mamoila Catta, Iova Catta, Marko Birtjan, Ianco Murujan, Pruja Cata, Stoiku Murian, Freila Muntyan, Trifu Shosdian, Dima Stanescu, Mihai Peich, Stepan Stansul, Calia Stansul, Dima Stansul, Ioh Rith, Stephan Vladu, Pimu Vlada, Mihuza Vladu, Mihai Rith, Marko Muntjan, Thodor Varadian, Freilă Muntjan, Iovan Schortian.*⁷ ◀

Ion Frunzetti vorbește despre o școală de pictură populară în Srediștea Mică. Acest lucru îl confirmă și N. Săcară care situează centrul creațional de la Srediștea Mică între Vârșet și Biserica Albă, de unde câteva măicuțe făceau calportaj cu icoane⁴.

După aproape jumătate de secol (1775) din cele douăzeci de familii colonizate la Srediștea Mică au mai rămas patru familii. În documentul ce ține de jelerii teritoriului călugăresc al mănăstirii Srediștea Mică, cele patru familii de bufeni sunt introduse în tabel cu locul nașterii Valahia.

Evident, timp de jumătate de secol în care mănăstirea și localitatea în nenumărate rânduri au fost distruse, jefuite și incendiate, un număr considerabil de familii au luat drumul refugiului și astfel se explică diminuarea numărului de locuitori, respectiv din cele 20 de familii olănăști stabilite aici la 1716/1736 au rămas și au fost înregistrate în anul 1775 doar patru. Cele patru familii stabilite la începutul secolului al XVIII-lea aici, le găsim în documentul scris în gotică cu următoarele nume:

Dragoi Peich, în etate de 65

și familiile stabilite la Srediștea Mică (Pârneaora) din așezările de baștină în secolul al XVIII-lea. În continuare vă prezentăm localitatea din care au venit, numele-prenumele și anul în care s-au stabilit la Srediștea Mică (Pârneaora).

Markovez (Marcovăț) – Eva Elloxin, Anna Shurshulies (1755)
 Vârșet - Attanassia Stancu (1763), Stephan Pugariu (1755)
 Potporan – Ianco Iacob (1765)
 Flei Korez (localitate dispărută) – Maria Mihulasa (1760)
 Gherman – Marinica Filiponia (1754)
 Sisiza – Vladu Stănăscu (1761)
 Bera Kusa Csakovo – Marhu Vladu (1755)
 Savatinu (Valahia) – Radu Dumitru (1766)
 Iabuca – Dima Stansul (1761)
 Shortian Oncova – Stephan

Note:

1. Arhiva mănăstirii Mesici, cutia IF, legătura pe 1775, inventarul mănăstirii Srediștea Mică preluat de mănăstirea Mesici.
2. Arhiva Bisericii Ortodoxe Române din Bocșa Montană, 10/22 septembrie nr. 11/1877
3. Borovszky Temes varmegsie monografia, Budapest, p. 57
4. www.noutati-ortodoxe.ro
5. Arhiva mănăstirii Mesici, cutia IF, legătura pe 1775, documente
6. Ibidem
7. Ibidem

Istorie culturală

Prima fanfară
din Iablanca, 1928

85 de ani de la înființarea fanfarei din Iablanca

Scrie:

Gheorghe Novac

Iebucenii nu sunt oameni care practică să se bată cu pumnii în piept de orgoliu și mândrie că în trecut ar fi avut realizări culturale excepționale, dar nici nu simt nevoia să exagereze în legătură cu ceea ce au realizat. Din această cauză, ni se pare cu totul firesc să punem pe hârtie lucrurile așa cum s-au desfășurat, mai ales în situația când există documente de necontestat.

Inițiativa și primele activități practice

Promotorul și inițiatorul primilor pași legați de activitatea culturală la Iablanca, la începutul celui de al doilea pătrar al secolului trecut, a fost preotul Gheorghe Băiaș, (1878 – 1934) originar din Straja, care a slujit ca paroh la Iablanca (Iabuca) în perioada 1913 – 1929. Fiind înmormântat la Iablanca, în semn de recunoștință pentru meritele sale, la propunerea lui Ionel Barbu (Vărdzariu), președintele Comitetului bisericesc, în anul 2006 i s-a ridicat deasupra mormântului o cruce zidită.

Membrii Fanfarei în anul 1928:

Sus – Maxim Țunea – Coadă, Vartolomie Barbu – Lafu, Dimitrie Ranisau – Iova Griăcu, Gheorghe Barbu – Pușcatu, Aurel Bălan – Breană.

În mijloc – Lazăr Lăpădat – (fost ginere la Iablanca), Mahim Dimitrie – Dinu, Todor Bojin – Todoroane, Ion Barbu – Murgu, Ion Barbu – Dămian, Ioniță Bojin – Floria, Nicolae Novac – Gigea

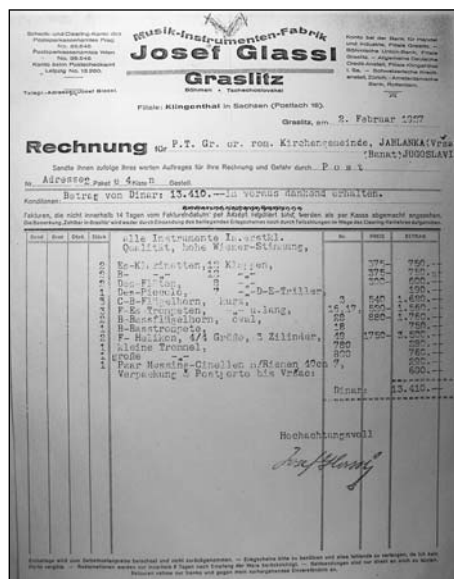
Jos – Avram Savu – Ienă, Gheorghe Barbu (Gogă al Lung) – Ciuru, Avram Barbu – Ciuru, Ion Bou – Pârciu, Nicolae Bălan (același) – dirijor, Titus Drăghici – Bîrcă, Gheorghe Ilin – Bârcă, și Ignat Bojin – Mărcuceanu.

Achiziționarea instrumentelor

Primul lucru, fără care nici nu se poate închipui înființarea unei fanfare, a fost – procurarea instrumentelor. La îndemnul preotului Ioan Mităr (originar din Oreșat, paroh la Iabuca până în 1910), preotul G. Băiaș, încă la finele anului 1926 s-a adresat proprietarului fabricii de instrumente mu-

zicale de suflat, Josef Glassl din orașelul Graslitz (Kraslice), regiunea Boemia din fosta Cehoslovacie, de la care, în numele parohiei din Iablanca a comandat în total 21 instrumente, majoritatea din alamă și anume:

2 Es clarinete, 2 B clarinete, 2 Des flaute, 1 Des Piculă, 3 C – B flighoarne, 3 F – Es trompete, 2 B Bas flighoarne, 1 B Bas trompetă, 2 F Helicoane (basuri mari), 1 tobă mică, 1 tobă mare și 1 pereche de cinele, care au costat în total 13.410 dinari. Instrumentele trimise din Cehoslovacia în 2 februarie 1927, în pachetete în șase lăzi de lemn, au ajuns în țară după câteva zile, prin vama Vârșet, unde în 19 februarie s-a plătit vama propriuzisă, taxa poștală și taxa vamală cu suma totală de 996,70 dinari. Prin scrisoarea sa în limba germană, expediată din Cehoslovacia odată cu trimiterea instrumentelor, fabricantul cere preotului Băiaș, următoarele: să-i confirme primirea instrumentelor și dacă este mulțumit cu ele, să popularizeze experiența pozitivă enoriașilor din Bisericile Ortodoxe Române, printre care să găsească alți interesați pentru achiziționarea instrumentelor, să trimită producătorului o scrisoare de apreciere a calității instrumentelor, având în vedere că dânsul colectează astfel de scrisori de la clenții săi, și să transmită urări de bine preotului Mităr, care a mediat în acest caz.

Începerea activității

La ședința generală a Reuniunii de citire și cântări, ținută în 7 februarie 1927 și prezidată de G. Băiaș, prin unanimitate s-a hotărât ca instructor al fanfarei în faza incipientă să fie Meilă Făra din Coștei, cu ajutoarele sale, consătenii, Lazăr Maistor și Chirilă Sava. Taxa lunară pentru instruire a fost

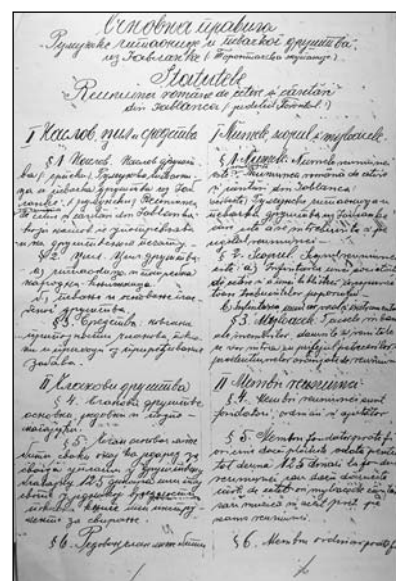
stabilită la suma de 1000 dinari. Comitetul Reuniunii a pus fanfarei la dispoziție două încăperi prevăzute cu infrastructura necesară pentru repetițiile nocturne. Exercițiile au început în aceeași zi și trebuia să dureze până la începerea campaniei agricole de primăvară – 15-20 martie, cu posibilitatea de prelungire în caz de vreme nefavorabilă, și vor fi reluate în lunile de toamnă ale aceluiași an. Obligațiile instructorilor, prevăzute prin contract, au făcut durată necesară până când cineva dintre iebuceni nu va deveni competent să preia conducerea.

În 5 martie, la ședința Comitetului Reuniunii de muzică, la care au participat: G. Băiaș – președinte, Tanasie Ranisau (Iova Griăcu) – secretar, Sima Bălan (Andrii), Damian Barbu (Dămian), Iova Bojin (Todoroeane), Alexa Barbu (Pușcatu), Iova Ilin (Bârcă), Petru T. Novac (Tițu lu Griău), și Maxim Dimitrie (Dinu), ca membri, s-a hotărât ca orele de instrucție să fie – după masă, între 2 - 5, și seara de la 7 - 10. Pentru întârzieri la ore s-au prevăzut pedepse de 10 dinari, iar pentru absențe – sancțiuni conform prevederilor din contract referitoare la disciplină. Pentru comportarea incorectă – intrarea cu instrumentele în birt, înainte și după terminarea exercițiilor, au fost aspru avertizați tinerii Nicolae și Aurel Bălan. Totodată, din cadrul Comitetului, au fost aleși trei membri (T. Ranisau, I. Bojin și S. Bălan) în Comisia de control al procesului de instrucție.

La ședința Adunării generale a Reuniunii de muzică din 20 iulie 1927, referitor la păstrarea surselor financiare Reuniunii, se hotărăște obligația casierului ca veniturile în bani să le predea epitropului parohial spre păstrare, și aceea, în decurs de 48 de ore de la încasare. Deasemenea, cambiile de garanție se vor păstra la epitrop, în casa prevăzută cu trei chei, pe care le vor deține, pe lângă epitrop, Ion Barbu nr. 100 (Murgu) și Petru T. Novac. Dealtfel, casierul a fost responsabil cu întreaga sa avere pentru orice pagubă pricinuită Reuniunii din propria neglijență.

Cadrul legislativ pentru legalizarea Reuniunii

În vara aceluiași an se trece la legalizarea formală și înregistrarea juridică a Reuniunii. În data de 15 august, preotul Băiaș, în funcție de președinte al Reuniunii, expediază Prefectului cercului Vârșet

Fanfara, 1940

actul (cererea) de înregistrare a Reuniunii cu anexele: 1. „Protocolul” (procesul verbal) de la ședința constitutivă și 2. „Statutele Reuniunii române de cetire și cântări din Iablanca /județul Torontal/”, (ambele bilingve în limbile sârbă și română, în câte două exemplare).

Din procesul verbal al ședinței constitutive, ținută în luna iulie (probabil tot în data de 20, însă care nu este menționată), se văd următoarele: în funcția de președinte a fost ales preotul Gh. Băiaș, vicepreședinte – Petru T. Novac, secretar – Tanasie Ranisau, casier Maxim Barbu nr. 207 (din familia lui Glișa-Ciuru), și bibliotecar – George Almăjan (familia nu mai există). Membrii întemeietori au fost: G. Băiaș, Petru T. Novac, Solomon Bălan (Bogatu), Maxim Barbu nr. 207, Traian Novac nr. 175 (Pârciu), Aurel și Ștefan Bălan (Nicolae Bălan), Iova Ilin, Sima Novac nr. 145 (Ieța), Damian Barbu, Florea Bojin (Floria), Iova Bojin, Gheorghe Dimitrie (Dinu), Tanasie Ranisau, Alexa Barbu, Petru Novac (Gigea), Meilă Barbu (Lafu), George Barbu nr. 210 (Ciuru), Anghel Basarabă (Coadă), Ion Barbu nr. 100 (Murgu), Aurel Savu (Breană), Nicolae Bojin (Mărcuceanu), Avram Savu (Ienă), Gheorghe Bălan (Baba Băla), Gheorghe Barbu nr. 207 (Ciuru), Ion Bou (Pârciu), Nicolae Bălan (același), Gheorghe Ilin (Bârcă), Nicolae Ranisau (Ieța), Ion Barbu nr. 16 (Dămian), Ion Bojin (Niță Chiălnăru), Todor Bojin (Todoroane), Dimitrie Ranisau (Iova Griăcu), Gheorghe Barbu nr. 91 (Pușcatu), Nicolae Novac

(Gigea), Tomie Barbu (Lafu), Avram Barbu (Ciuru), Maxim Basarabă (Coadă), Titu Savu (Bârcă), Ion Barbu iunior nr. 100 (Murgu) și Ignat Bojin (Mărcuceanu) – în total 42 de membri fondatori.

În aceeași ședință, după citire s-a adoptat și Statutul, care urma să se trimită Ministrului de interne spre aprobare.

„Statutele Reuniunii Române de cetire și cântări din Iablanca” conține 30 de paragrafe în 5 capitole: 1. Numele, scopul și mijloacele, 2. Membrii Reuniunii, 3. Drepturile și datorințele membrilor, 4. Organizarea și conducerea, și 5. Hotărâri de încheiere. Scopul Reuniunii a fost: – A. înființarea unei societăți de cetire și a unei biblioteci corespunzătoare trebuințelor poporului, și – B. Înființarea unui cor vocal și instrumental. (Prin corul instrumental se subînțelege – însăși fanfara). Mijloacele au provenit din taxele membrilor, darurile și veniturile dobândite la petrecerile și producțiile aranjate de Reuniune. Membri fondatori au devenit aceia care au donat suma de 125 dinari, cărți, sau instrumente muzicale în aceeași valoare. Ceilalți membri trebuiau să plătească cotizație anuală de 30, 20 sau 10 dinari. Fiecare membru a avut dreptul să citească foile Reuniunii sau să împrumute cărți din bibliotecă. Organele Reuniunii au fost Adunarea Generală și Comitetul, ale căror competențe sunt precizate în Statut. În cazul desființării, s-a prevăzut ca toate bunurile Reuniunii să devină proprietatea Bisericii Ortodoxe Româna din Iablanca.

La cererea de înmatriculare, după cât ne este cunoscut, autoritățile iugoslave, n-au dat nici un răspuns, ceea ce înseamnă că Reuniunea și despărțămintele ei, subînțelegînd și Fanfara, formal nu au fost înregistrate – dar au existat! Fanfara funcționează și este activă și în zilele noastre, în ciuda faptului că numărul locuitorilor acestui sat s-a micșorat cu 250% (de la aproximativ 1100 – la ceva peste 200).

Unele aspecte ale activității Fanfarei de-a lungul timpului

În cei 85 de ani de existență a sa, Fanfara din Iablanca a avut perioade de ascensiune și recesiune, în dependență de schimbările de generații ale

Fanfara în anii '50 ai secolului trecut (sus) și prin anii '90 ai secolului trecut (jos)

membrilor ei și de persoanele care în funcție de dirijori conduceau această formație. Conducătorii fanfarei timp de 8 decenii au fost: Nicolae Bălan, Titu Drăghici, Lazăr Bălan și Iosim Căzan – cel care a reînființat-o prin 1990-91, sub denumirea „Doina”, cu care ocazie s-au cumpărat instrumente noi. În ultimii ani este condusă de Ionel Păun. Având în vedere că a activat pe lângă Biserica Ort. Română din sat, a participat constant de-a lungul timpului la: nedeile de Rusalii, ceremoniile de Paști și Crăciun,

jocurile organizate în sat și concertele o c a z i o n a l e . Deasemenea a participat la ceremoniile de înmormântare nu numai la Iablanca, ci și în localitățile învecinate, bineînțeles, în cazurile în care a fost invitată. A mai participat la multe competiții cultural-artistice, organizate în Voivodina, iar în ultimele două decenii la Festivalurile Uniunii Fanfarelor din Banat. A obținut diferite premii, diplome și mențiuni. De regulă membrii fanfarei din Iablanca au fost de naționalitate română, însă, când pe lângă fanfara propriu-zisă în cadrul societății culturale artistice „Frăție și Unitate” din sat, (care în anul 1967 a cucerit locul întâi în comuna Vârșet, în fața Coșteiului și a Râtișorului), activa orchestra cu o diversitate de instrumente, în componența acesteia erau și sârbi.

În anul 2011, membrii actualei fanfare, „Doina”, au ridicat o cruce din fier lângă drumul asfaltat care delimitează hotarele satelor Iablanca și Sălcița, cruce care a fost sfințită la nedeia de Rusalii în același an.

La sfârșit merită să menționăm o curiozitate: în cei 85 de ani, două familii din Iablanca – a lu Lenă și a lu Gigea, au dat fiecare câte 5 generații de fanfariști, un fapt demn de apreciat. <

Retrospectivă

"Cuvântul românesc", încotro?

Scrie:
Marin Gașpăr

În toamna anului 2009 ziarul central al Comunității Românilor din Serbia este șters din registrul publicațiilor.

Motivul: neapariția ziarului într-un interval de șase luni. Motivul de ce ziarul central al Comunității nu a mai văzut lumina tiparului este dificil de explicat în câteva cuvinte și strâns legat de situația precară în care a intrat această organizație, practic unica despre care sincer putem spune că a fost pilonul, pe lângă școală și biserică a comunității românești din Serbia.

Ambițiile extravagante ale fostului președinte au dus Comunitatea în ambis, și cu ea și speranțele minorității române din Serbia, nemaexistând organizații reprezentative care să-i apere drepturile elementare și să-i promoveze valorile culturale și spirituale la nivelul meritat.

Despre acest fenomen desigur se va mai scrie, în amănunte și analiza, deocamdată textul care urmează dorește cititorilor să le ofere o incursiune în timp a ziaru-

lui "Cuvântul românesc", cel care și-a păstrat menirea și funcția și a rămas vertical în timp și spațiu.

Imediat după apariția Comunității Românilor din Serbia (pe atunci Comunitatea Românilor din Iugoslavia) pe tărâmul minoritar român din Serbia, s-a preconizat și fondarea unei reviste care să înlesnească tuturor celor interesați, informarea despre activitatea acestei asociații. Revista a fost intitulată „Cuvântul românesc”. Primul număr apare la 20 iunie 1991, la Novi Sad formatul fiind A4. De la bunul început, redacția acestei publicații a subliniat că revista are drept scop apărarea drepturilor minorității române și promovarea ideilor conținute în programul de activitate care reiese din Statutul Comunității Românilor din Serbia. Analizând cuprinsul primului număr, vom constata apariția unui număr de articole de o importanță maximă care denotă modul cum s-au pus bazele unei noi asociații a românilor din aceste părți.

Începutul a fost modest, publicația a fost elaborată de persoane neprofesioniste în domeniul ziaristicii, dar cu un elan și ambiție de a pune la îndemâna cititorilor și românilor din Serbia (Iu-

goslavia) un instrument de informare și cultură de pe poziții independente și românești. „Cuvântul românesc” este cea dintâi publicație, după o perioadă de câteva decenii de totalitarism comunist, cu caracter predominant românesc independent. Ea reflectă, în concepția ei de bază, interesele și aspirațiile românilor de pe aceste meleaguri spre o viață liberă și democratică.

Numărul 5 al „Cuvântului românesc”, apărut în februarie 1993, este ediție specială în cinstea întâlnirii cu românii din Elveția. În decembrie 1994 apare numărul 8 al ziarului, dedicat aproape în întregime Adunării Generale Electorale a Comunității Românilor din Serbia. Până la acest număr (8), ziarul a apărut în câte 4 pagini. La ședința noului Consiliu C.R.I. (26 ianuarie 1995, Panciova), a fost numită noua redacție a ziarului, având ca redactor șef și responsabil pe Vichentie Idvorean, adjunct Aurel Berlovan, tehnoredactor Ionel Stoit, iar din redacție au făcut parte: Vasile Barbu, Pavel P. Filip, Horia Lelea, Cornel Mata, Iancu Murărescu, Mita Omorean, Trăian Trifu Căta și Simeon Banda din Canada. Ziarul s-a tipărit la tipo-

grafia Maxima din Petrovaradin. „Cuvântul românesc” începe să apară cu regularitate lunar și cu un număr mult mai mare de pagini, atingând uneori și 32 de pagini. Domnul Idvorean redactează „Cuvântul românesc” până la numărul 36, practic, până la trecerea sa în eternitate.

Începând cu numărul 37, „Cuvântul românesc” își schimbă forma (apare în formatul B4), având 16 pagini. Este redactat de colegiul redacțional: coordonator Ion Cizmaș, tehnoredactor Marin Gaspăr, secretar de redacție Pavel Greoneanț, dr. prof. Trăilă Spărioso, Aurel Berlovan, Viorel Selejan, Măria Păuța-Gaspăr, Victor Mihailov, Cornel Mata, Ionel Bugă, dr. Gligor Popi, Elena Lelea și Pr. Ic. Stavr. P. Drăghicescu.

Iată ce a scris ziarul „Opinia Moldovei” în ianuarie 1998 despre „Cuvântul românesc”: „Mărturisim că nu știam prea multe despre eforturile Comunității Românilor din Iugoslavia, de a păstra ființa, de a se simți tot timpul apropiați de țară. S-a întâmplat să avem în față mai multe numere ale revistei lunare a Comunității - „Cuvântul românesc”. Ne-a impresionat patriotismul acestor oameni care viețuiesc peste graniță și dorința lor de a menține, în permanență, legătura cu patria mamă. Nu a existat manifestare comună despre care „Cuvântul românesc” să nu relateze. Revista „Cuvântul românesc” se dovedește a fi un organ de presă care reușește să mențină treaz, în conștiința ro-

mânilor din Iugoslavia, spiritul național. Paginile acestui ziar cuprind și analize serioase ale activității C.R.I., oferind românilor din Iugoslavia posibilitatea păstrării limbii și a conștiinței de neam, de apartenență la poporul român, chiar dacă viețuiesc dincolo de hotarele patriei noastre.”

Având în vedere că numai românii din Voivodina (Banat) s-au bucurat de mass-media în limba română, pe când românii de la Sud de Dunăre nu au la dispoziție nici un mediu în limba maternă, începând cu numărul 45 al „Cuvântului românesc”, ziarul apare bilingv, cu texte în limba română și sârbă, datorită colaborării intensive cu organizațiile românești din Serbia de Nord-Est. Ziarul apare într-un format mare (A3) cu număr sporit de pagini (24) dintre care două în culori și, bineînțeles o redacție înprospătată (redactor responsabil fiind Cornel Mata, redactor adjunct Slavoljub Gacović, secretar Pavel Greoneanț, redactor tehnic Marin Gaspăr, iar din redacție fac parte dr. prof. Trăilă Spărioso, Ion Cizmaș, Dorinel Stan, Viorel Selejan, Horia Lelea, Predrag Balašević, Todor Groza Delacodru și Bojan Barbucic). O suprafață geografică mai extinsă și o populație românească mai numeroasă a necesitat și extinderea tematicii. În paginile ziarului apar evenimente, acțiuni, manifestări, activități și alte întâmplări din întreg cuprinsul Republicii Serbia populată de români.

Ultima schimbare vine cu numărul 96, aducând un spirit elocvent, puternic și original. Sectorul de informare al Comunității Românilor din Serbia s-a extins, cuprinzând, pe lângă ziarul central - „Cuvântul românesc” și suplimentele lui, și editura tot mai bogată calitativ și cantitativ, siteul Comunității, caietele, anuarele și toată activitatea Comunității când este vorba de manifestările ei, fie că e vorba de festivaluri, serate literare, întâlniri de suflet sau de altă natură. Responsabil pentru acest sector a fost Marin Gaspăr,

Eufrozina Greoneanț a fost numită redactor responsabil, Dorinel Stan ca redactor adjunct la „Cuvântul românesc”, iar redacția o constituie dr. prof. Trăilă Spărioso, Ion Cizmaș, Simona Găvăgină (Timișoara), dr. Viorel Roman (Germania), Simeon Lăzăreanu, Nicolae Bulic, Horia Lelea, Aurelia Crăiete, Maria Păuța-Gaspăr, Maria Pâslaru, Natalia Stan, Traian Todoran, Ionel Turcoane și Pavel Greoneanț. Tehnoredactarea o realizau tinerii Gabriela Imbroca și Liviu Stamin.

Majoritatea numerelor „Cuvântului românesc”, suplimentele acestuia și editura C.R.S. au fost disponibile de preluat, în întregime, de pe site-ul Comunității.

Trebuie menționat că ani în șir, ziarul central al Comunității Românilor din Serbia, „Cuvântul românesc” și editura acesteia apar cu sprijinul nemijlocit al Ministerului Afacerilor Externe al României, adică cu ajutorul Departamentului pentru Relațiile cu Românii de Pretutindeni care au înțeles foarte bine importanța cuvântului scris pentru românii din afara fruntarilor țării, sprijinind publicațiile.

Comunitatea Românilor din Serbia a reapărut pe scena minoritară română cu o abordare, strategie și concept nou, înprospătată, mai puternică și sunt siguri că și „Cuvântul românesc”, spre bucuria multora, va vedea lumina tiparului cât de curând. ◀

Retrospectivă în timp

Obiecte de uz casnic,
ieșite din mâinile
iscusiților meseriași, fără
de care nicio gospodărie
nu se putea lipsi

LOCALITATEA NICOLINȚ

Istoria locală a meseriilor

Scrie:

Drd. Eufrozina Greoneanț

Având posibilitatea să răsfoiesc cam tot ce s-a scris despre localitatea Nicolinț în presa vremii¹, și analizând până la cele mai mici detalii, interviul realizat cu Gheorghe Cenușă, (născut pe 10 martie 1926, una din cele patru persoane ce alcătuiesc domeniul de analiză și studiu pentru lucrarea mea de doctorat „Tradiție și memorie familială”, studiu de caz, localitatea Nicolinț din Banatul Sârbesc), am ajuns la certa constatare că tot ceea ce s-a publicat până în prezent, referitor la meseriile practicate de-a lungul anilor în această localitate, este o scriere ce necesită unele completări și argumentări. S-au dat, în general, câțva puncte de reper doar asupra unor îndeletniciri, narate de persoanele care încă le mai practicau, lipsând astfel, informațiile necesare pentru alcătuirea unei imagini ce ne poate prezenta în întreaga ei complexitate, istoria locală a meseriilor, practicate în trecut în localitatea Nicolinț.

Din cele menționate mai sus, se ajunge la justa constatare că nu a fost abordată din plin această memorie a oamenilor obișnuiți, documentele păs-

trate de ei sau, pur și simplu, poziția de pe care abordează anumite probleme², pentru a se putea forma o imagine viabilă a vremii.

Alcătuind o scurtă trecere în revistă a vieții de zi cu zi, narată de către Gheorghe Cenușă cu atâta promtitudine și cu un mare lux de amănunte, am reușit să dispun de aproape toate indiciile necesare pentru alcătuirea unei stări de fapt, a unui tablou caracteristic pentru satul tradițional românesc de la începutul secolului al XX-lea³.

Pentru a ne da seama care ar fi imaginea clară a Nicolințului de la mijlocul veacului trecut, aș sublinia că în anul 1930 în această așezare au trăit 3686 de locuitori, au existat 8 străzi și 899 de case⁴. Este de înțeles că un număr atât de mare de locuitori necesita, la vremea respectivă, și anumite servicii, ce contribuiau, în bună măsură, la îmbunătățirea nivelului de trai și satisfacerea cerințelor și necesităților unui număr mare de cetățeni din această așezare.

În majoritatea cazurilor, meseriile au fost învățate în localitatea vecină Calsdorf, localitate numită în limbajul celor din Nicolinț, Calisdor sau „la nimeț”, unde trăia populație de origine germană și existau numeroase alteliere cu meseriași iscusiți. Tot aici și-a însușit meseria de fierar și interlocutorul meu, care prin povestirea propriei vieții, a scos la iveală lucruri noi, interesante, ce nu puteau fi găsite în scrierile de până în prezent despre această localitate.

Astfel, concretizând cele spuse de Gheroghe Cenușă, în perioada cuprinsă între anii 1930 și până în jurul anilor de după cel de al Doilea război mondial, la Nicolinț au existat șapte fierari, șase magazine cu diverse produse, cinci măcelării, șase birturi, patru cojocari, patru căruțari, trei tâmplari, un frânghier, două sifonării, un turtar, doi cofetari, un tinichigiu, un brutar, trei lăptării și un atelier pentru pieptenatul lânii. În acest context, trebuie să aducem în discuție și faptul că o bună parte din locuitori, mai ales aceia cu venituri mai modeste și cu o situație mai precară, se ocupau cu creșterea viermilor de mătase, îndeletnicire foarte bine organizată și rentabilă la vremea respectivă.

De asemenea, în localitate existau mai multe

croitorese, femei care se ocupau cu brodatul sau cu țesutul diferitor obiecte de port popular, respectiv pieptenatul și aranjatul fetelor mari și a nevestelor, toate aceste servicii fiind efectuate în ideea realizării unor beneficii materiale, fie în bani, fie în produse.

Dar, cu multă părere de rău, trebuie să afirm că imaginea satului de altădată s-a pierdut demult în negura vremurilor. Imaginea Nicolințului din zilele noastre, (conform recensământului din 2002, la Nicolinț au trăit 1501 locuitori) este cu totul alta. În localitate există doar patru magazine, un caffè bar și o stațiune unde se colectează laptele. Și un salon pentru jocuri de noroc. Atât.

Se mai păstrează, ici și colo, în umbra caselor date în părașină, canaturile ușilor imense, ce vreau să ne spună că aici a fost odată un magazin alimentar, o măcelărie, o fierărie....

Aici doar berzele încă mai vin din apusuri îndepărtate să-și îndeplinească cuibul pe coșul acelorași case părăsite unde, de foarte mult timp, nu se mai aud glasuri de copii. <

Note:

1. Săptămînalul Libertatea, C.P.E. Libertatea, Panciova; Satul 899, Comunitatea Românilor din Serbia, filiala Nicolinț; Cuvîntul românesc, Comunitatea Românilor din Serbia, Vârșet; Gheorghe Bosioc, Nicolinț, pagini de istorie culturală, Ed. Fundației de etnografie și folclor, Novi Sad
2. Pia Brânzeu în Banatul din memorie, volum coordonat de Smaranda Vultur, Ed. Marineasa, Timișoara, 2008
3. Structurile cotidianului, vol I, Fernand Braudel, Ed. Meridiane, București, 1984
4. Spicuri de documente de arhivă, Gh. Bosioc, Satul 899, nr 6., 1995, pag. 2

Retrospectivă în timp

Nunta la Râtișor, 1939

Aspecte ale vieții spirituale, culturale și educaționale la Râtișor

Scrie:

Prof. Natalia Stan

Râtișorul este un sat tipic bănățean adunat pe lângă strada principală și tăiat de valea Boruga. Localitatea își trăiește traiul secular în tihna rustică a eternității născută la sat. Istoria așezării este puțin cunoscută, iar în mod aparte nimeni nu s-a ocupat de ea. Din arhivele și înscrisurile vechi care luminează epocile de mult apuse reiese că, Râtișorul face parte din cele mai vechi așezăminte omenești din această parte a Banatului.

Potrivit legendei, denumirea localității "Râtișor" își trage originea de la Râpișor-Râpișoare, unde ciobanii găseau apă pentru mioare la cele trei râpe – râpișoare care mai dăinuie și azi.¹

Vechimea elementului românesc la Râtișor este confirmată de o însemnare descoperită pe paginile Cazaniei lui Varlaam din 1643, care a aparținut parohiei din Râtișor, iar ulterior declarată de o deosebită valoare istorică, națională și culturală, în proprietatea Muzeului eparhial din Caransebeș. Această notiță a aparținut lui "Popa Bratu din Râtișor", ceea ce denotă existența elementului

românesc în secolul al XVIII-lea suficient de numeros cu preoți și cărți în limba română.²

În Catastigul Patriarhiei din Peci, din perioada anilor 1660-1666 este însemnat și Râtișorul. În anul 1717, așezarea are 27 de gospodării, iar în 1751 deja 51 de gospodării. În următorii ani, populația Râtișorului a crescut considerabil. Din tabelul statistic al localităților din Districtul Vârșetului al Eparhiei Caransebeșului, reiese că Râtișorul avea în anul 1749 – 91 de case, în timp de Alibunarul avea doar 60, Mărghita 46, Nicolintul 66 etc. În această perioadă este amintit preot la Râtișor Anatoil Grama.³ Biserica din Râtișor este una din cele mai vechi și valoroase clădiri ecleziastice ale românilor din Voivodina. Poziționată la marginea Borugii, denotă că în urmă cu trei secole acest pârâu a jucat un rol hotărâtor în viața cetățenilor de aici. O problema la viața confesională la Râtișor o reprezintă stabilirea vechimii sfântului lăcaș din localitate. Anul construcției bisericii se pierde în negura timpului, nu s-a păstrat elemente scrise, însă se presupune că a fost ridicată pe la începutul secolului al XVIII-lea, în jurul anului 1716. Ipoteza se bazează atât pe forma și mărimea construcției, respectiv prin faptul că renovarea construcției s-a realizat în anul 1790, așa că putem concluziona că

s-a ridicat cel puțin cu 60-70 de ani înainte. Tot în această perioadă i s-a dat forma actuală pe care o păstrează până în zilele noastre.⁴

Milleker consideră construcția ridicată între anii 1735/36, o biserică de bârne, iar cea actuală ar fi ridicată la 1799. Valoarea incontestabilă este atât forma arhitectonică cât și interiorul lăcașului. Comparativ cu alte biserici, iconostasul este clădit din cărămidă, care nu ajunge până la cupola curbată, făcut din scânduri, ci se termină printr-o linie ondulată, alcătuită din trei semicercuri. Ușile împărătești au o importanță aparte, deoarece nu au fost menite în mod special pentru biserica din Râtișor, ci au fost aduse de la biserica din Cheveriş, așezare distrusă complet de turci. Ușile împărătești sunt opera zugravului Gheorghe Diaconovici, fiul lui Vasile Diaconul din Srediștea Mică (Pârneaora), pictate în ulei la 1763, precum și cele patru icoane pe lemn. Tot școlii de zugravi a familiei Diaconoviciilor se atribuie și picturile de pe zidurile lăcașului, în total douăsprezece.⁵

Biserica din Râtișor a fost sfințită de episcopul vârșetului Vichentie Popovici în anul 1782, având Hramul "Sf. Ierarh Nicolae". În biserică a fost atestat odinioară Liturghierul din 1728, care din păcate, nu se mai păstrează. Antologhionul din 1736, în care există o scurtă, dar extrem de importantă însemnare. Cartea a fost achiziționată chiar de la Mitropolia Bucureștiului în anul 1761, iar însemnarea se atribuie preotului Ion Stoicovici din Râtișor. Totuși, cel mai important lucru arată precum un sat (Râtișorul) din această parte a Banatului putea să-și trimită emisari în capitala Țării Românești pentru achiziționarea cărților.⁶

La Râtișor se cumpără la 1785 o carte, Mineiul, în mai multe volume pentru care satul plătea 90 de florinți. Era o sumă cu care se puteau atunci cumpăra câteva părechi de boi sau câteva tone de

cereale. Trebuie precizat că pe acele timpuri foamea nu era o vorbă goală și că în anumite împrejurări ea putea să ducă la dispariția biologică a familiei întregi. Să dai bani pe o carte era un gest asumat, conștient și dovedește că în satul românesc din Serbia (Râtișor), cultura scrisă ocupase deja poziții inexpugnabile, semn clar al unei schimbări majore de mentalitate în sensul modernizării.

Datorită importanței covârșitoare a sf. lăcaș din Râtișor, prin decizia Institutului pentru Protecția și Cercetarea Obiectelor de Cultură al P.A. Voivodina, biserica a fost pusă sub protecția statului, la mijlocul secolului al XX-lea. Biserica este un adevărat ansamblu de tematică religioasă, reușind să împlinească armonios rostul catehetic și duhovnicesc pe care îl are.

Cărți vechi bisericesti

Liturgher (1728), Antologhion (1736), Octoih (1736), Evanghelie Râmnic (1746), Evanghelie, București (1775), Mineul pe luna octombrie, Râmnic (1776), Mineul pe luna noiembrie, Râmnic (1778), Mineul pe luna decembrie, Râmnic (1779), Mineul pe luna ianuarie, februarie și martie, Râmnic (1779), Mineie pe lunile mai, iunie, iulie și august, Râmnic (1780), Triod, Râmnic (1782), Adunarea Cazaniilor, Viena (1793), Biblia, Blaj (1795), Liturghier, Sibiu (1798), Octoih, Buda (1811), Octoih cu Catavasier, Buda (1826), Typicon, Buda (1826) și altele.

La altarul bisericii au slujit un șir de preoți, amintim pe Corneliu Petrovici, Ilie Luchiciu, dar în special pe Cuzman Lăpădat, un timp și redactor al săptămânalului interbelic "Nădejdea". În anul 1968, preotul Cuzman Lăpădat a fost înlocuit la altarul bisericii din Râtișor de fiul său, Corneliu Lăpădat.⁷

Din Conscriptia populației române ortodoxe a Protopopiatului Vârșetului din anul 1865, la școala din Râtișor a funcționat ca învățător Petru Meza, iar școala era frecventată de 62 elevi – 45 băieți și 17 fete. Pe parcursul anilor învățători au fost: Ioan Baica și Petru Borcan. La începutul secolului al XX-lea îi găsim învățători pe Alimpie Rădulea și pe Teodor Răbăgia, activi în Reuniunea Învățătorilor din Dieceza Caransebeș.

În perioada postbelică, ca urmare a reducerii numărului elevilor, se închide cursul superior (V-VIII), iar elevii fac naveta la Vârșet, începând cu clasa a V-a.⁸

Viața culturală la Râtișor începe să se dezvolte cu înființarea primului cor în anul 1878 de către învățătorul Proclope, care în 1904 se transformă în cor mixt numit "Doina", instruit de Traian Fira. În perioada postbelică, corul este condus de dascălul Gheorghe Nicolaevici, iar după plecarea lui și-a întrerupt activitatea. În anul 1927, comuna bisericească a cumpărat o casă menită trebuințelor culturale, în care a fost instalată și biblioteca locală.

Fanfara din Râtișor, înființată în anul 1925, sub bagheta lui Sava Petrovici, își continuă drumul trasat, devenind în zilele noastre una din cele mai apreciate fanfare românești din serbia, și chiar și peste hotare.

În perioada postbelică în cadrul Societății Cultural-Instructive "Doina" a existat secția de folclor, orchestră și secția de teatru. Interesant de amintit este că o perioadă de timp secția de dramă a funcționat independent de S.C.I. "Doina", iar în urma criticilor și presiunilor s-a reîntors și activat în societate.⁹

O altă curiozitate la începutul anilor '50 ai secolului trecut, în perioada comunismului, reprezenta înființarea cooperativei agricole țărănești care purta numele Crăișorului "Avram Iancu", într-o perioadă grea, dificilă și imprevizibilă când este vorba de denumirile, fie ele și simbolice, sau apartenența națională.

Râtișorul a fost și este o așezare românească reprezentativă, cu oameni modești și harnici, dar creativi, originali și cu suflet deschis. <

Note:

1. "Glasul Cerbiciei", Vârșet, 2009, p. 14
2. Doru Radosav, Cultură și umanism în Banat, secolul XVIII, Timișoara, 2003, p. 50
3. Costa Roșu, Biserica Ortodoxă Română din Banatul sârbesc și de la sud de Dunăre, Reșița, 2008, p. 100
4. Mircea Măran, Românii din Voivodina, Zrenianin, 2009, p. 123
5. Ibidem
6. Valeriu Leu, Costa Roșu, Cartea veche românească din Voivodina, Novi Sad, 2007, p. 81-98
7. "Glasul Cerbiciei", Vârșet, 2009, p. 14
8. Rodica Almăjan, Învățămintul românesc din Voivodina, Zrenianin, 2010, p. 215
9. "Libertatea", Vârșet, 27 februarie, 1953, p. 4

Portret

COMUNITATEA ROMÂNILOR DIN SERBIA A FOST ÎNREGISTRATĂ

”Români pentru români”

Secretarul CRS

Liviu Stamin

În pofida piedicilor, oportunităților și indiferenței a fost depășită și ultima barieră în procesul de lungă durată privind reînregistrarea Comunității Românilor din Serbia (CRS).

Astfel, prin adoptarea deciziei Agenției pentru Registrele Economice de la Belgrad, noua conducere a CRS se înscrie în registrul asociațiilor din Serbia și este reprezentată de președintele Stevan Mihailov (Satu-Nou) și vicepreședinții: Dorinel Stan (Srediștea Mică), Daniel Magdu (Covăcița), Marin Gașpăr (Vârșeț), Dorel Cebzan (Sân-Mihai) și secretarul Liviu Stamin.

Agenția pentru Registrele Economice a emis Hotărârea unde este specificat că noua conducere a Comunității Românilor din Serbia este aleasă în conformitate cu Statutul CRS, legislația statutului și

sunt îndeplinite condițiile pentru înregistrarea asociației în Registrul Asociațiilor în conformitate cu articolul 79 al Legii Asociațiilor (Monitorul Oficial al Republicii Serbia nr. 51-9) și articolul 30 al aceleiași legi.

Cererea de înregistrare s-a depus în conformitate și respectând prevederile legale, iar în aceste condiții s-a decis înregistrarea oficială a noii conduceri a Comunității Românilor din Serbia.

După aproape doi ani, a luat sfârșit o etapă nefastă în istoria celei mai vechi organizații românești din Serbia, în care ilegalitățile fostului președinte Ion Cizmaș, acoperit de cercuri cu trafic de influență au lăsat un gust amar românilor din Serbia.

Viața merge înainte, noua conducere are nevoie de sprijin necondiționat, susținere și logistică necesară pentru păstrarea și afirmarea patrimoniului românesc, a identității și spiritualității românilor din Serbia. Prin perseverența și

cerbicia actualei conduceri a Comunității Românilor din Serbia a fost depășit un moment crucial pentru comunitatea românească din Voivodina, Serbia și viitorul ei.

Primul factor al relației Comunității Românilor din Serbia cu România în continuare rămâne Ambasada României la Belgrad și Consatul General al României la Vârșeț, Departamentul pentru Românii de Pretutindeni din cadrul MAE.

Mulțumim tuturor celor care ne-au sprijinit, susținut și nu au cedat presiunilor, iar victoria este, a ROMÂNILOR PENTRU ROMÂNI! <

Evoluția populației satului Coștei

Cea mai veche referire la numărul locuitorilor Coșteiului se găsește în conscripția făcută pe timpul lui Iosif al II-lea în anul 1774 în care aflăm că localitatea a avut o populație de 447 familii de români. În anul 1851, statistica Dicezei romano-catolice a Cenadului arată că Coșteiul, pe atunci Kastel, a avut 2149 de locuitori dintre care 2137 ortodocși și 12 catolici. Populația creștea încet, în 1857 numărul locuitorilor fiind de 2370, iar în 1869 ajunge la numărul de 2455 de locuitori dintre care 2432 ortodocși (nu s-au dat date pe naționalități), 10 catolici și 13 evrei.

La începutul secolului al XX-a, Coșteiul număra 2210 de locuitori, dintre care 2141 români, 3 sârbi, 35 țigani și 34 aparțin altor naționalități (germani, unguri, slovaci, croați, evrei). După primul război mondial populația satului scade mult. În anul 1921 se mai număra 1.949 locuitori, iar diferența de 267 în minus datorându-se, în primul rând,

pierderilor suferite în timpul războiului, apoi deficitului demografic și plecării a peste 100 de persoane din Coștei în alte părți.

În baza recensământului din anul 1953, Coșteiul număra 1594 de locuitori dintre care 1492 de români, adică 94%.

Conform recensământului din 1981, localitatea Coștei număra 1182 de locuitori, dintre care 1150 români, 16 sârbi, 4 albanezi, un croat, un slovac, 15 iugoslavi și 4 de alte naționalități. La muncă provizorie în străinătate își petrec câte un sezon sau întreg anul, în jur de 180 de coșteieni. Numărul decedaților în fiecare an este de 10-15 persoane, iar al noilor născuți de doar 4-5.

După recensământul din 1991, localitatea număra 1084 de locuitori dintre care români 1045, adică 96,4%, iar recensământul din anul 2002 scade numărul locuitorilor la 1005. Din păcate, după rezultatele ultimului recensământ, localitatea Coștei nu a depășit mia de locuitori.

Prin această scurtă retrospectivă, evident este numărul tot mai mic al populației, nu numai al localității Coștei, ea fiind numai un exemplu, ci în ansamblu, toate localitățile românești din zece în zece ani au un număr tot mai mic de locuitori. Sperăm că realitatea ultimului recensământ care care a derulat în luna octombrie 2011, când este vorba de numărul apartenenților comunității românești din Serbia, va declanșa și activa mult mai serios toate asociațiile noastre civice și în primul rând Comunitatea Românilor din Serbia și Consiliul Național Român să întreprindă constant acțiuni la toate nivelele pentru diminuarea și stoparea micșorării populației românești.

Marin Gașpăr

Portret

DANIEL UNGUR

Un român de nădejde!

Scrie:

Maria Pâslaru

Daniel Ungur este de o sinceritate debordantă ceea ce crează o adevărată punte de comunicare cu toți românii, cu cei care sunt chemați să-l sprijine pentru folosul comunității, în viitoarele alegeri provinciale.

Daniel Ungur s-a născut pe 31 mai 1969 la Zrenianin. Școala Generală a terminat-o la Torac ca apoi să continue școlarizarea la Zrenianin unde termină Liceul "Koča Kolarov". Înscrie apoi la Novi Sad Facultatea de Tehnologie, secție de Petrochimie, pe care a absolvit-o cu succes în 1998, astfel obține diploma de inginer în tehnologie. Este angajat la Fabrica de Acid Acetic și Metanol din Kikinda ca inginer tehnolog, conducător la secția de producție a metanolului și deputat în Adunarea Provincială a Voivodinei.

Este căsătorit cu Daniela Ungur născută Iancu, de profesie inginer în farmacie industrială. Unindu-și destinele se bucură de creșterea fiului lor Victor.

Domnul Daniel Ungur este un om de o calitate deosebită cu multe merite, atât pe plan profesional cât și în viața politică. Pe plan profesional evidențiem următoarele activități și funcții onorabile: este membru în Societatea Chimică a Serbiei, membru în Camera inginerilor din Serbia, membru în Asociația de Ingineri și Tehnicienii din Serbia, membru al World Refining Association, Conferinței Mondiale de Petrochimie.

Nu putem trece cu vederea ampla sa activitate politică și încercăm să vă prezentăm un rezumat din activitatea bogată: Președinte al Comitetului Local al Partidului Democrat Torac din 2004 până în prezent; în trei mandate consecutiv este membru al Comitetului Comunal al Partidului Democrat Jitiște, din 2004 până în prezent, apoi vicepreședinte al Consiliului Comunal P. D. Jitiște în două mandate din 2006 până în prezent; membru în Executivul Comitetului Comunal P. D. Jitiște; în mandatul trecut Președinte al Comitetului Administrativ J.K.S.P. "ECOS" Jitiște, perioada anilor 2005-2008; deputat Provincial în Clubul Deputaților "Pentru o Voivodină Europeană" din 2010; membru în Adunarea Provincială a Consiliului de Securitate; consilier P. D. în Consiliul Comunal Jitiște din 2008; membru în Consiliu de Administrație pentru relații interminoritare; în 2010 este numit membru în Consiliu Executiv al Consiliului Național Român.

De menționat faptul că domnul Daniel Ungur este și Coordonator al Departamentului pentru Auto-guvernare Locală al Consiliului Național al Minorității Naționale Române, realizând cu succes nu-

meroase proiecte de interes obștesc.

Familia, Adunarea Provincială a Voivodinei și instituțiile românești îi ocupă timpul.

Daniel Ungur a participat la realizarea multor proiecte de o importanță deosebită pe plan local cum ar fi: asfaltarea străzilor, introducerea apeductului, repararea și reamenajarea școlii din localitate, reanimarea vieții culturale și multe altele.

Este activ și mereu prezent la realizarea și implimentarea proiectelor internaționale în domeniul Integrării Europene. A facilitat întâlnirea parlamentarilor sârbi cu cei europeni și a contribuit activ la implementarea proiectelor de interes major pentru cetățenii Serbiei, respectiv pentru etnia românească.

Ar mai fi multe de spus despre acest român de nădejde! Încheiem cu o remarcă pe lângă toate cele menționate, Daniel Ungur își face timp și pentru marile lui pasiuni cum ar fi mersul la schi cu familia și vânatul în compania prietenilor.

Îi dorim mult succes în tot ceea ce și-a propus să realizeze pe viitor și mult succes în campania electorală. ◁

Portret

DUȘKO OPRICI- CUNOSCUȚ INTERPRET DE MUZICĂ POPULARĂ

Cu muzica în suflet - pe cărarea anilor

Scrie:

Culita - Kami Vasilkici

Dușko Oprici și-a descoperit încă din ti nerețe talentul pentru muzica populară românească. Avea 16 ani când și-a dat „drumul” glasului pentru ca să pătrundă în sufletul oamenilor, pentru a le alina dragostea și dorul după cei dragi.

Încet, încet și-a făcut loc în viață și-a început să cante împreună cu ceilalți interpreți de muzică populară, cu care apare și în zilele noastre la diferite festivaluri și manifestări culturale. L-am rugat pe Dușko Oprici să ne vorbească despre muzică, despre primii pași făcuți în lumea muzicii, despre viața lui.

În vocea lui și-n cântecele lui, multă lume și-a găsit alinarea. Soarta l-a hărăzit ca prin cântecul lui să ducă mai departe faima graiului românesc. Glasul lui blând îți dă de înțeles că în sufletul lui se ascunde ceva, iar atunci când cântecul lui se revarsă deasupra mulțimii, el exprimă BUCURIE, LACRIMI, TRISTEȚE, DOR, AMINTIRI, MÂNGĂIERE.

Ne povestește cu drag despre multe întâmplări, iar zâmbetul îi inundă fața, amintindu-și că împreună cu un ansamblu folcloric a fost, odată invitat în România, la o manifestare culturală. Când au auzit cât de frumos interpretează cântece populare românești, nimeni nu a putut crede că el este român din Serbia. Și nimeni nu a putut crede că în Serbia de Răsărit, pe Valea Timocului trăiesc suflete rupte din patria mamă, România.

Satul unde Dușko își trăiește viața, poartă numele de Raduievaț. Acolo oamenii îl privesc și îl respectă ca pe o legendă a cân-

tecului popular românesc, a cântecului în limba maternă. Și atunci când este supărat, și atunci când merge singur pe stradă, cântecul este mereu prezent în sufletul lui și îi stă mereu pe buze. Atunci când se pregătește pentru o manifestare culturală sau un festival la care trebuie să participe, își alege cu foarte mare atenție costumul popular pe care îl va purta cu această ocazie, deoarece atunci când îmbracă un costum popular, moștenit sau dăruit de bunicii și părinții lui, își descarcă prin cântec dorul de ei. Și nu de puține ori, cântecul lui interpretat cu atâta suflet, trezește lacrimi în ochii spectatorilor, iar în sufletele lor trezește amintiri.

Pe lângă cântecul popular românesc de pe Valea Timocului, Dușko a îndrăgit foarte mult și cântecul popular românesc din România, astfel că în vastul său repertoriu are și cântece interpretate într-o limbă literară.

Astfel, în mod deosebit o stimează și apreciază pe cunoscuta solistă de muzică populară românească, Maria Lătarețu, Ioana Radu, Ștefania Rareș, a căror discuri le păstrează și în ziua de astăzi.

Ne-a mai spus domnul Dușko, că o singură dată a avut ocazia să-l întâlnească pe Ion Dolănescu, steaua cântecului românesc, care de curând s-a stins din viață și că în sufletul lui stăruie aceiași dorință pe care a avut-o și marele Dolănescu:

- Aș vrea, până nu mor, să-mi țin un nepot pe genunchi. Prin cântecul meu încerc să-i chem pe cei doi copii ai mei să se reîntoarcă în localitatea lor de naștere și să-mi îndeplinească această dorință. Și sper ca bunul Dumnezeu să audă ruga mea, pentru

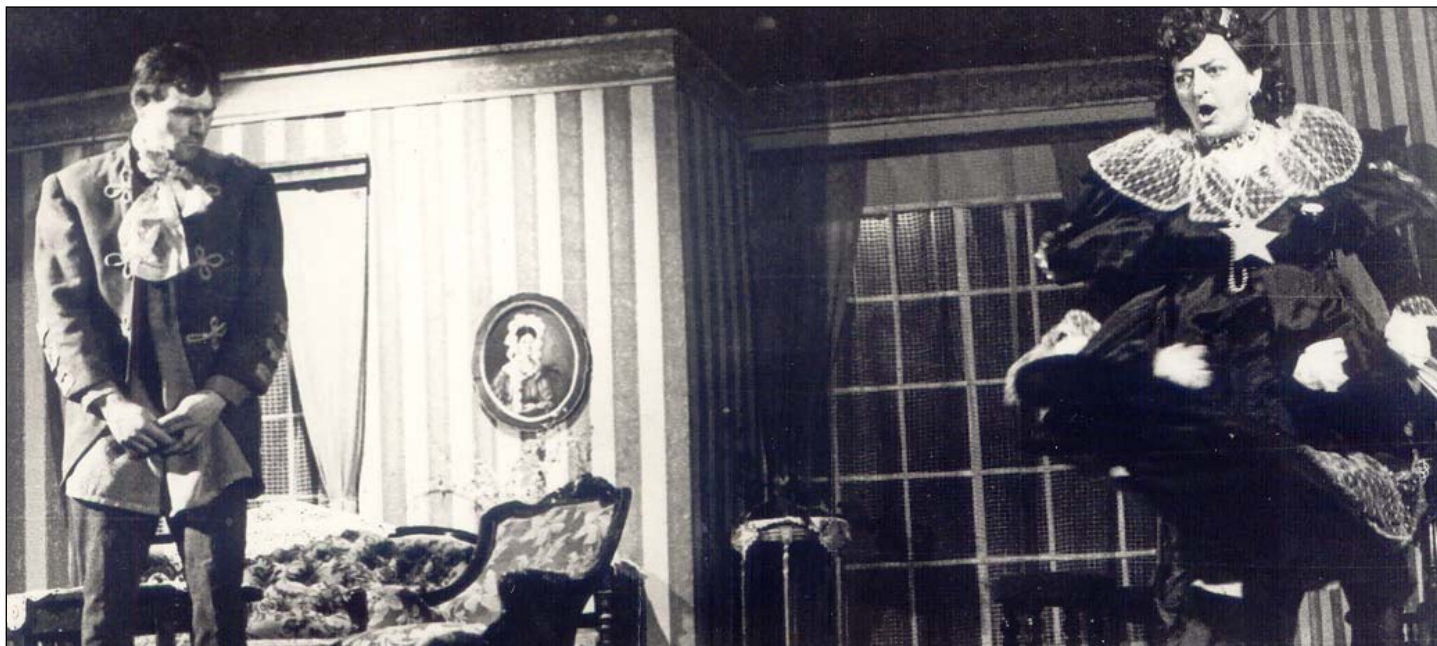
că, cântecul meu nu este numai cântec ci este și rugăciune! Și să mi-o îndeplinească, deoarece doar un urmaș, un nepot îmi poate duce mai departe cântecul pe care îl port în suflet, ducând astfel mai departe tradiția poporului meu, mi-a mărturisit cu multă tristețe în ochi, dar cu o mare încredere în viață, Dușko Oprici.

Printre multele lucruri despre care am vorbit, Dușko a adus vorba și despre marele solist de muzică populară românească de pe Valea Timocului, Branko Olar, care nu mai este printre noi, dar care a lăsat o vizibilă amprentă în viața culturală de aici și despre care Dușko are doar cuvinte de laudă, menționând că, până în prezent, nimeni nu îl poate înlocui.

Nu pot să închei acest articol, fără să amintesc că Dușko Oprici este un om ieșit din comun, un om plin de viață și un mare optimist, mereu pregătit de vorbă despre tot ce viața ne oferă, chiar și atunci când ne face să râdem, povestindu-ne unul din bancurile lui preferate.

Dar, înainte de toate, el rămâne să fie pentru noi care trăim aici, o legendă vie a cântecului popular românesc de pe Valea Timocului. <

Teatru

TEATRUL POPULAR ROMÂNESC DIN VÂRȘEȚ

Scrie:

Dr. Dorinel Stan

Un rezultat important pe tărâm cultural îl reprezintă și înființarea celor opt teatre profesionale pe teritoriul Voivodinei, drept urmare a dezvoltării culturii socialiste în fosta Iugoslavie. Teatrul profesionist sârbesc „Sterija” din Vârșeț a început să funcționeze pe 2 ianuarie 1945. Înființarea Teatrului Popular Românesc la Vârșeț în anul 1949 a însemnat un factor important în procesul de promovare a vieții și culturii teatrale românești în Voivodina.¹

În perioada incipientă (1949-1950) s-au depus eforturi pentru înjghebarea ansamblului, dându-se nouă opere din literatura dramatică, totalizând 57 spectacole în cele 29 de sate românești și mixte pe care le-a vizitat, iar în stagiunile viitoare prioritate a fost ascensiunea lui artistică.²

Teatrul Popular Românesc s-a manifestat ca un factor important în procesul de promovare al culturii teatrale. În Voivodina au fost populare trecerile în revistă ale teatrelor de amatori. La toate manifestările respective de nivel comunal și provincial, participau și ansambluri care reprezentau minoritatea română, iar secțiile de dramă prezentau spectacole calitative din punct de vedere artistic. În asemenea condiții, când populația rurală tot mai mult este atrasă de teatru, se naște ideea de înființare a unui teatru profesionist românesc.³ Uniunea Societăților Culturale – Secția pentru Români, a adus hotărârea ca în cadrul S. C. „Petru Albu” din Vârșeț să ia ființă primul Teatru Românesc Semiprofesionist, avându-

se în considerare inexistența cadrelor de specialitate pentru ca ansamblul să primească imediat statutul de ansamblu profesionist.⁴

Ideea înființării, după cum se pare a pornit din sânul membrilor Societății Culturale „Petru Albu” din Vârșeț.⁵ Ideea înființării Teatrului Profesionist a fost una politică, într-o perioadă grea când Iugoslavia s-a detașat de influența Uniunii Sovietice, iar înființarea teatrelor minoritare a reprezentat o replică a statului iugoslav membrilor Pactului de la Varșovia, care o acuzau constant de încălcarea drepturilor minorităților naționale. În acest context, odată cu dezghețarea relațiilor politice dintre Iugoslavia și U.R.S.S., Teatrul Popular Românesc se desființează sub diferite pretexte.⁶

În faza incipientă (1949/50), când s-a format nucleul artistic, se fac demersuri oficiale pentru transformarea unor cadre didactice cu înclinații pentru activitatea teatrală, la Vârșeț. Teatrul Popular Românesc la început a numărat 8-9 actori profesioniști: Nicolae Bocșan, Lili Bocșan, Sever Bunda, Vida Bunda, Viorel Moldovan, Anuica Moldovan, Sofia Buza, Maria Bura, Ion Petrică și Solomon Miloș (persoană tehnică).⁷

Teatrul a avut un caracter ambulant, iar mica trupă de entuziaști începe să colinde satele cu populație românească. Sâmbăta și duminica se deplasau în câte un sat din jurul Vârșețului, Alibunarului, Zrenianinului sau Panciovei, bucurându-se de primire călduroasă și entuziastă, o adevărată sărbătoare pentru întreaga localitate.⁸

Primul spectacol de teatru s-a jucat pe 6 iunie 1949 prezentându-se comedia „Năpasta” de Ion Luca Caragiale, în regia lui Nicolae Bocșan. La

alegere s-a luat în considerare că „Năpasta” are puține personaje, iar fabula își desfășoară acțiunea în mediul satului românesc al vremii, apropiat de țărănul român din Voivodina. Teatrul având caracter ambulant, trebuia să transporte decorul cu mijloacele de comunicație existente (trenul, tractorul cu remorcă și trăsurile). La premieră au fost prezenți 180 delegați din satele cu populație românească.⁹

În pofida mijloacelor de transport modeste și improvizări scenice, Teatrul Popular a avut un rol pozitiv stimulând activitatea secțiilor de diletanți din satele noastre și apropiind spectatorul obișnuit de la țară de scenă.¹⁰ Vom exemplifica prin vizita efectuată la Mesici (sat din zona de codru a Banatului) în anul 1955, când Teatrul Popular Românesc a vizitat Mesiciul, iar în localitate nu exista cămin cultural. Spectacolul s-a prezentat în curtea casei cetățeanului Miță Ivașcu. A venit aproape tot satul cu mic cu mare, deși fiecare venea cu scaun de acasă. Mulți aduceau ouă, brânză sau pâine, iar bărbații au venit cu câte o domigeană sau un litru de vin. Petrecerea a durat până în zorii zilei următoare. La întoarcere, un localnic a retezat un prun (pom răspândit la Mesici) care la pus în camionul cu care ansamblul s-a deplasat.¹¹

Interesant este să ilustrăm prin cifre interesul spectatorilor prin satele românești care au urmărit spectacolele în turneu: Coștei – 350, Voivodinț – 350, Uzdin – 350, Râtișor – 200, Deliblata – 200, Maramorac – 300, Vladimirovaț – 200, Alibunar – 200, Seleuș – 160, Locve – 160, Vlačiovăț – 150 etc.

Teatrul Popular Român din Vârșeț în prima stagiune în repertoriu a avut nouă opere din literatura dramatică. În total 29 sate românești și mixte au fost vizitate prezentându-se 57 spectacole teatrale la care au participat 14.720 spectatori.¹² O contribuție importantă și un mare merit îl au soții Ion și Măria Isaia, actori profesioniști cu o bogată experiență scenică la Teatrul Național din București.¹³

Ultima premieră „Sirena” s-a jucat la 4 aprilie 1956 la Vârșeț. Teatrul a dăinuit o perioadă scurtă

pentru a-și putea afirma o fizionomie specifică. Caracterul ambulant l-a situat într-o poziție aparte față de celelalte case teatrale din Voivodina.¹⁴

Teatrul Popular Român în decursul celor șapte ani de existență a pregătit 30 de premiere prezentând etniei românești aproape 500 de spectacole. Începând din 1951 Teatrul Românesc a fost susținut de către Consiliul Cultural al P. A. Voivodina, iar în urma decentralizării a trecut în ingerințele cercuale. Activitatea teatrului s-a desfășurat în cuprinsul celor trei comune înființate: Vârșeț, Panciova și Zrenianin. În aceste condiții, cele trei comune (judete) trebuiau să asigure mijloacele financiare. Deși comunele Vârșeț și Zrenianin au căzut de acord, comuna Panciova a respins sprijinirea propunând ca asigurarea mijloacelor financiare să fie făcută de localitățile românești unde teatrul își desfășoară activitatea. Propunerea n-a găsit ecou în rândurile minorității.¹⁵ Decizia a fost adusă la ședința Consiliului Cercual din Vârșeț din 17 mai 1956, iar motivul invocat a fost lipsa de mijloace financiare.¹⁶

În continuare prezentăm lista pieselor care au fost jucate de Teatrul Popular Român:

- Ion Luca Caragiale – „Năpasta”; „O scrisoare pierdută”; „O noapte furtunoasă”; „D-ale carnavalului”;
- Zaharia Bârsan – „Mușcata din fereastră”;
- T. Musatescu – „Titanic vals”;
- Branislav Nušić – „Familia îndoliată”; „Deputatul”; „Lumea”; „Omul de rând”; „Copilul comunal”; „Doamna ministru”;
- Jovan Sterija Popovici – „Însurătoare și măritiș”; „Femeia rea”; „Măistorița la modă”;
- K. Trifković – „Cine alege și culege”;
- S. Šremac – „Popa Cira și popa Spira”;
- M. Širola – „Ochilă, Lungilă și Burčilă”;
- Nikola Jovanović – „Mirele fără voie”;
- Maxim Gorki – „Micii burghezi”;
- Fr. Schiller – „Intrigă și iubire”;
- Sauw și Disseau – „Rădăcini adânci”;
- Jaroslav Hasec – „Bravul soldat Șveik”; „Fluierul fermecat” (spectacol pentru copii);¹⁷ <

NOTE:

1 Mircea Măran, Kulturne prilike kod rumuna u Banatu 1945-1952, Vârșeț 2009, pag. 139

2 Slobodna Vojvodina, 9 martie 1950, pag. 11

3 Libertatea, 5 iunie 1949, pag. 4

4 Ibidem

5 Almanahul Libertatea, Panciova 1990, pag. 47

6 Informații furnizate de la Petru Flora

7 Lumina nr. 1, 1948, pag. 35

8 Miodrag Miloš, Unele momente din activitatea Teatrului Popular Român din Vârșeț (1949-1956),

Contribuții la istoria culturală a românilor din Voivodina, Zrenianin 1973, pag. 207

9 Mircea Măran, Kulturne prilike kod rumuna u Banatu 1945-1952, Vârșeț 2009, pag. 140

10 Lumina, nr. 4, 1950

11 Cuvântul românesc, nr. 49-50, anul XIII, Vârșeț-Zaiecar 2003, pag. 21

12 Nicoleta Polverejan, Prima fază de activitate teatrală a Teatrului Popular Român, Contribuții la istoria culturală a românilor din Voivodina, Zrenianin 1976, pag. 213

13 Libertatea, martie 1952, pag. 5

14 Alexandru Maiogan, O piesă bună și un succes, Libertatea, 21 martie 1954, pag. 4

15 Costa Roșu, Ioța Bulic, Simeon Lăzăreanu, Libertatea 1945-1995 ani de memorie jurnalistică, Libertatea, Panciova 1995, pag. 150

16 Libertatea, 10 iunie 1956, pag. 3

17 Contribuții la istoria culturală a românilor din Voivodina, SLR, Zrenianin 1973, pag. 211

Zilele de Teatru...

„ZILELE DE TEATRU ALE ROMÂNILOR DIN VOIVODINA” 1973-2012

Patru decenii de spectacole de teatru

Scrie:
Simeon Lăzăreanu

In primăvara această vom sărbători cea de-a 40-a ediție a cunoscutei noastre manifestări teatrale „Zilele de Teatru ale Românilor din Voivodina”.

După o pauză de aproape 17 ani de la desființarea Teatrului Popular Românesc (în vara anului 1956), la inițiativa Comunității cultural-instructive din Alibunar a avut loc, în anul 1969, o competiție a secțiilor de dramă de pe lângă căminele culturale din satele cu populație românească, inițiativă care în anul 1973 s-a transformat „într-o manifestare competițională de amploare, la care participă, de atunci, amatori

din toate satele cu populație românească din Voivodina”

Trebuie menționat, spune Miodrag Miloș în *Prefața* cărții sale „Fascinația scenei”, de altfel volum dedicat acestei manifestări culturale-artistice „că printre inițiatorii manifestării „Zilelor de Teatru ale Românilor din Voivodina”, a fost, în primul rând, *Traian Ștefan*, pe atunci secretar al Comunității cultural-instructive a Voivodinei și președintele Consiliului manifestării, *Vjekoslav Cvetković*, *Păun Ghina*, *Iosif Surducean-Geagea*” și alții care, în deceniile care au urmat, și-au adus din plin contribuția la organizarea și buna desfășurare a acestei manifestări. Teatru a se organiza, desfășura și susține pentru o perioadă mai îndelungată o astfel de manifestare, este nevoie de mijloace financiare corespunzătoare, mijloace care au fost asigurate de

„Uniunea Teatrelor de Amatori din Voivodina, care a asigurat, an de an, surse financiare pentru desfășurarea și dezvoltarea activității teatrale de amatori în cadrul naționalității noastre”. Mai târziu, după cum menționează autorul monografiei, „obligația finanțării manifestării a fost preluată de către Comunitatea cultural-instructivă a Voivodinei”, iar în ultimii ani și de Consiliul Național al Românilor din Voivodina și alte instituții, precum și unii sponsori.

Prima ediție a acestei manifestări teatrale s-a desfășurat la Alibunar și în alte localități care au avut condiții satisfăcătoare la căminele de cultură pentru prezentarea unui spectacol. Astfel, cortina s-a ridicat, pentru prima dată la această manifestare teatrală, „duminică, 11 martie la Nicolinț. În acea seară s-a prezentat spectacolul „Măistoriță la modă”

de Jovan Sterija Popović", în regia fostei actrițe a Teatrului Popular Român din Vârșeț, Iconia Cuzma-Živanović. Câștigători ai acestei prime ediții au fost actorii de la Căminul cultural „Doina” din Uzdin, care au prezentat spectacolul „Un individ suspect” de Branislav Nušić, în regia lui Todor Crețu-Toșa.

În acel an au fost prezentate 9 spectacole la adulți și 7 spectacole de către secțiunile de teatru ale elevilor din școlile noastre elementare.

Constatăm că pe parcursul a celor 39 de ediții au fost prezentate 334 de spectacole (monodrame, teatru poetic, piese într-un act, piesă în mai multe acte). De asemenea, remarcăm că uzidenii au prezentat cele mai multe și diversificate spectacole – 57 la număr, urmează Satu Nou cu 40, Nicolinț cu 30, Straja și Seleuș cu 29, Coșteiul cu 28 de spectacole și așa mai departe.

Primul Comitet de organizare al „Zilelor de Teatru ale românilor din Voivodina” a fost alcătuit din următorii membri: Păun Ghina, președinte, Vjekoslav Cvetković, Gheorghe Ruian, Iosif Surducean-Geagea, Solomon Mioc, Ioviță Dalea și Ionel Țera, iar în primul juriu al fost aleși Iulian Rista Bugariu, Nicolae Polverejan și Luka Dotlić.

Până la apariția monografiei „Zilelor...”, „Fascinația scenei” de Miodrag Miloș, texte ample despre manifestarea noastră au fost publicate în revista „Lumina” (materialele prezentate la masa rotundă de la Fântâna fetei, din 1987) în numerele 4 (Ioan Baba, Milutin Karišik, Nicolae Polverejan) și 5-6/1987 (Mărioara Baba Vojinović, Teodor Munteanu, Ioan Baba, Miodrag Miloș, Aurel Bojin și Vasile Barbu), precum și un studiu amplu, semnat de Nicolae Polverejan publicat în „Contribunții la istoria culturală a românilor din Voivodina”.

Cronici pe marginea spectacolelor, precum și a edițiilor au fost publicate în săptămânalul

„Libertatea” și revista „Lumina”, cât și în revista „Pozorište” (în limba sârbă) de la Muzeul de istorie al Voivodinei. Cotidianul „Dnevnik” din Novi Sad, cât și săptămânalul „Pančevac” au consemnat evenimentul teatral al minorității noastre. Începând cu acest număr, săptămânalul nostru va evoca pe parcurs, până la începerea ediției din acest an, nume de regizori, de actori, de oameni care au contribuit la organizarea manifestării, chiar unele spectacole. Sperăm să se organizeze și vreo masă rotundă între timp despre rolul, rezultatele și starea actuală a teatrului de amatori de la noi. <

Cei care au marcat viața teatrală a românilor din Voivodina

Scrie:

Simeon Lăzăreanu

Anul acesta se împlinesc patruzeci de ani de la înființarea manifestării teatrale a românilor de pe aceste meleaguri, manifestare cunoscută sub denumirea de „Zilele de Teatru ale Românilor din Voivodina”. O perioadă de patru decenii de activitate teatrală desfășurată pe scenele din satele noastre înseamnă foarte mult pentru noi. Când spunem foarte mult, mă gândesc la mai multe aspecte pe care le implică pregătirea unui spectacol. În primul rând este vorba de cultivarea, însușirea și păstrarea limbii române literare. Apoi, datorită pregătirii persoanelor care montează un spectacol, un număr de oameni, cu mai multă sau cu mai puțină pregătire, care participă în spectacol, învață și descoperă ce este teatrul, ce este arta scenică,

Nicolae Polverejan (1911-1995). Dramaturg și jurnalis. Născut la Checica (România) unde și face școala generală, iar școala de învățători o face la Arad. Își începe cariera didactică în 1942 la

Toracu Mic, unde a reorganizat și condus corul bărbătesc, punând

ce este puterea de transpunere a unui neinițiat în rolul pe care trebuie să-l interpreteze. Din clipa când oameni cu diverse ocupații (agricultori, meseriași, dascăli, studenți, elevi, etc.), și cu o diferită pregătire școlară, dar toți cu dorința de a urca pe scenă, pun piciorul pe scenă sub lumina reflectoarelor, au făcut deja primul pas spre descoperirea unei lumi, a unui orizont nebănuit de ei până atunci, care îi obligă să lucreze cu cuvintele, cu limba, cu mișcarea, cu sunetele și lumina, cu sufletul, în definitiv. Iar ca toate acestea să se întâmple într-o zodie fericită am zice, și spectatorii să vadă aceasta, este nevoie de oameni cu har. Acum când ne pregătim să sărbătorim cea de-a XL-a ediție a „Zilelor de Teatru ale Românilor din Voivodina” e bine să ne amintim de unii dintre aceia care au trăit pentru scenă și pentru crearea acelei iluzii pe care ne-o oferă spectacolul de teatru.

totodată și bazele formațiilor de dansuri din Torac, iar mai târziu și din Vârșeț. După terminarea războiului se mută la Vârșeț unde este încadrat în ansamblul teatrului românesc profesionist de acolo ca actor și regizor.

După desființarea Teatrului Popular Românesc, trece ca ziarist la Postul de radio Novi Sad, Redacția programului în limba română. Colaborează și pe paginile săptămânalului „Libertatea” încă din anul 1948, cât și în revista „Lumina”, cu traduceri, proză umoristică și critică de teatru. Ca om de teatru, Nicolae Polverejan a realizat un număr mare de roluri, atât în cadrul Teatrului Popular Românesc, cât și ulterior în piesele montate la Vârșeț în cadrul SCA „Petru Alb”, până la înființarea „Zilelor de Teatru ale Românilor din Voivodina”. Odată cu înființarea „Zilelor...”, Nic.

Polverejan își asumă mai multe sarcini în viața noastră culturală – ține cursuri de inițiere în tainele actoriei, regiei, montează spectacole în satele noastre, participă cu pasiune la toate manifestările teatrale, scrie cronică teatrale, texte de sinteză din activitatea noastră teatrală. Ca regizor a montat peste 20 de spectacole, atât la Teatrul Popular Românesc, cât și ulterior, la trupele de teatru din satele noastre care au participat la „Zilele de Teatru ale Românilor din Voivodina”. Generațiile mai în vârstă îl țin minte în rolul nemuritor al soldatului Șvejk, în spectacolul prezentat de Teatrul Popular Românesc din Vârșeț.

Iconia Cuzma-Živanović (1931-2001). Actriță a Teatrului Popular Românesc din Vârșeț unde interpretează mai multe roluri principale în spectacolele montate de la acest teatru în regia lui Ion Isaia

și Nicolae Polverejan. Conform presei vremii, a dat roluri foarte bune în *Titanic vals*, *Mirandolina*, *Micii burghezi*, *Mușcata din fereastră*, *Popa Cira și Popa Spira*, *Familia rea*, *Sirena*, dar mai ale în *Intrigă și iubire* (Lady Milford) și *O scisoare pierdută* (Zoe). După stingerea acestui teatru, se stabilește la Nicolinț, unde lucrează

la școală, punând bazele secției de teatru de pe lângă Căminul cultural din Nicolinț, unde regizează mai multe piese, iar odată cu înființarea „Zilelor...” Iconia Cuzma-Živanović urcă din nou pe scenă lăsând roluri memorabile în *Doamna ministru*, *Măistoriță la modă* și, mai ale, în *Gaițele*.

Iosif Surducean-Geagea (1931-1988). Cadru didactic, actor și regizor. Școala generală o face în satul natal, Seleuș, iar Școala Normală la Vârșeț. Își începe cariera didactică la Coștei, apoi continuă la Voivodinț, Săn-Mihai,

revenind după mai mulți ani în satul natal – Seleuș. Lucrează la școală, iar apoi peste 20 de ani este directorul Căminului cultural din localitate. Dansator, coregraf, corist, dirijor, iar mai pe urmă actor și regizor în trupa de teatru de pe lângă Căminul cultural din Seleuș. La Seleuș a semnat regia la 11 spectacole, dar și înalte localități – la Săn-Mihai și Alibunar. În tinerețe a fost un corespondent de nădejde al săptămânalului „Libertatea”. Pentru activitatea sa pe plan cultural i s-au acordat mai multe recunoștințe la nivel comunal și provincial

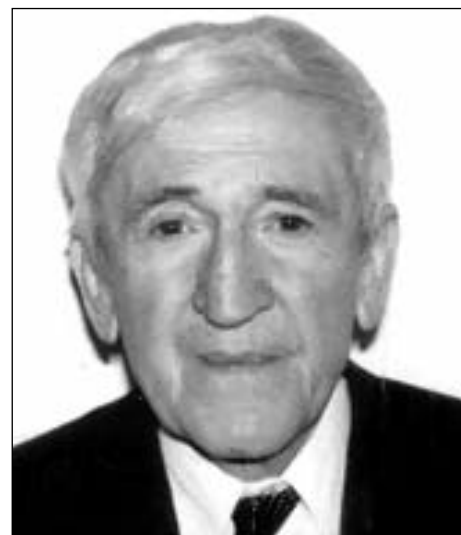
Iulian Rista Bugariu (1932-1990). Profesor, ziarist, scriitor, traducător, editor. Școala generală o face în satul său natal Ecica, apoi Școala Normală la Vârșeț, Școala Superioară de Pedagogie din Zrenianin. La început ziarist la

Radio Novi Sad, apoi dascăl la Sărcia, profesor la Vârșeț la Școala generală Olga Petrov Radišici, Liceu și Școala Normală, iar din 1965 redactor la Institutul de Editare a Manualelor din Novi Sad. În paralel, Iulian Risat Bugariu desfășoară o activitate ziaristică rodnică publicând în săptămânalul „Libertatea”, cât și în revista „Lumina”, „Bucuria Copiilor”. A participat aproape la toate sesiunile și simpozioanele științifice desfășurate în cadrul etniei române, iar pasiunea pentru teatru îi rămâne până la sfârșitul vieții. Publicul îl păstrează în memorie pentru rolul Bogoiu din „Jocul de-a vacanța”, spectacol pe care l-a și regizat. De la înființarea „Zilelor de Teatru ale Românilor din Voivodina” este mereu în organele de conducere ale acestora, precum și ani în șir membru nelipsit al juriului.

Iova Dalea (1933-2006). Cadru didactic, animator cultural, actor și regizor. Iova Dalea este o figură interesantă și importantă a vieții culturale și teatrale a minorității noastre. La începutul carierei dascăl la Uzdin, apoi la Deliblata. După aceea, director la Căminul cultural „Doina” din Uzdin (1968-1975), apoi director de bancă, până în 1998. Fire întreprinzătoare, I. Dalea se manifestă în diverse planuri culturale – culegător de folclor românesc din Banat, coregraf ani în șir la Căminul cultural, organizator al multor ediții ale Festivalului de Folclor,

sportiv pasionat, dar mai ales actor respectat, care a jucat roluri principale în 45 de piese montate pe scena din Uzdin. Roluri memorabile a realizat în *Bravul soldat Șvejk*, alături de Ioța Vinca, apoi în *Take, Ianke și Cadâr*, pentru care a primit Medalia de aur pentru rolul lui Ianke la întrecerile provinciale. A mai cucerit încă de 3 ori premiul I pentru actorie, dar talentul său de actor s-a manifestat pe deplin în rolul lui Moș Pătru din filmul „Tinerețe frântă”. A regizat mai multe piese la Uzdin și Satu Nou și a jucat în mai multe filme de lung și de scurt metraj, precum și în multe din episoadele cu „Ventilă Agraru”, alături de Ioța Vinca.

Iova Dalea a fost membru fondator al mai multor instituții culturale românești, decenii în șir președinte al Secției de pictură naivă a Casei de cultură „Doina” din Uzdin, precum și organizatorul unui număr mare de expoziții de pictură naivă atât în țară, cât și în străinătate. A fost membru fondator și al Festivalului de muzică ușoară „Tinerețea cântă”, al Fundației Române de Folclor din Voivodina, precum și al Uniunii Teatrelor de Amatori a Românilor din Voivodina.

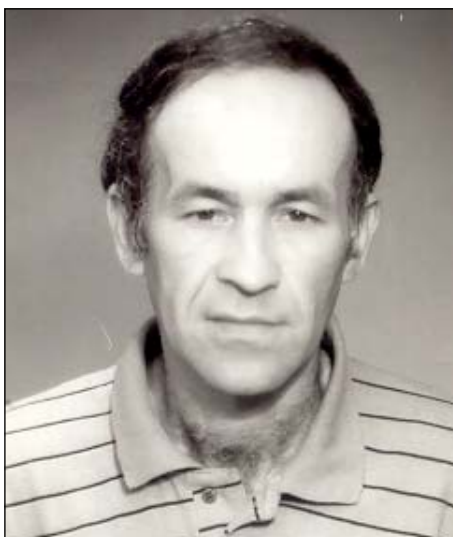
Ioța Vinca (1937-2010.). Școala generală o termină în satul natal – Uzdin. De la vârsta de 15 ani începe să joace în spectacolele prezentate de Secția de teatru de pe lângă Casa de cultură din Uzdin.

În cadrul acestei trupe a realizat peste 40 de roluri, precum și mai multe roluri în filme de lung și de scurt metraj realizate de TV Novi Sad, precum și într-un număr mare în episoadele umoristice cu

Ventilă Agraru. Trebuie menționat faptul că Ioța Vinca este autorul a peste 200 de texte umoristice scrise împreună cu Todor Crețu, cât și al unui număr impresionant, aproape 250 de texte scrise de unul singur pentru necesitățile Postului de radio Novi Sad, Redacția în limba română, cât și pentru TV Novi Sad, majoritatea jucate și regizate de el. De altfel, în cadrul „Zilelor...” Ioța Vinca este cel mai premiat actor, obținând nenumărate premii, mențiuni, diplome speciale atât în cadrul „Zilelor...”, cât și la emulațiile provinciale, republicane și federale. A jucat și-n spectacolele nouînființatului Teatru Românesc Profesionist de la Vârșeț și în filmele „Tinerete frântă” și „Omul din casa pustie”.

Lavinus Dudici (1954-2003). Actor și regizor. Școala generală o face în satul natal – Sân-Mihai, însușindu-și apoi meseria de electrician. Pasionat de teatru, în anul 1977 joacă în piesa montată pe scena Căminului cultural din Sân-Mihai, Jeff (pentru care obține premiul III) Anul următor câștigă Premiul I pentru rolul lui Tom Wayer din „Unchiul nostru din Jamaica”, iar un an mai târziu o mențiune specială pentru rolul din

„Piatra de sub cap”. În urma acestor succese, este angajat ca actor profesionist la Teatrul Sterija din Vârșeț, unde rămâne doi ani. Revine în satul natal unde mai montează câteva piese, cea mai importantă fiind „Evangheliștii”, de Alina Mungiu, unde joacă și rolul principal. Urmează apoi câteva roluri la trupa din Vârșeț „Tinerete condeie”. Se stinge din viață în plină putere creatoare.

Traian Minda Cârsta (1950-1997). Școala generală o urmează în satul natal după care rămâne acasă, ocupându-se cu agricultura, fiind un foarte bun gospodar. Din băcile școlii este activ în secția de teatru de pe

lângă Căminul cultural. Cu înaintarea în vârstă joacă în toate spectacolele prezentate de trupa de teatru a Casei de cultură din Nicolinț, dar și în cele ale Centrului de Cultură al Comunei

Alibunar. Pentru prestația sa pe scenă a primit un mare număr de premii și mențiuni.

Mărioara Baba-Vojnović (1950-2009). Scriitoare, ziaristă, critic de teatru. Școala generală o urmează în satul natal, Seleuș, școala medie la Alibunar, iar facultatea la București, la Institutul de Teatru și Film, secția Critică de teatru și de film. După absolvirea facultății revine în țară și se angajează la TV Novi Sad, unde ani în șir este ziaristă în redacția culturală. De asemenea, foarte repede este cooptată în orgais-

mele de conducere ale „Zilelor de Teatru...”, fiind în mai multe rânduri și membru sau președinte al juriului „Zilelor...”. Ani în șir a urmărit spectacolele de la „Zile...” prezentându-le pertinent în cadrul programului cultural al TV Novi Sad. Trebuie menționat că mai bine de un deceniu, Mărioara Baba a prezentat fiecare ediție în revista de specialitate „Pozoriște” care apare în cadrul Muzeului de Istorie al Voivodinei.

Virginia Marina Guzina (1957-2011). Regizoare. Școala generală a urmat-o la Vârșeț unde a absolvit și liceul în limba română. La Institutul de Teatru și Film „I.L. Caragiale” din București termină regia. Revenită în țară, începe să-și practice meseria atât în cadrul minorității române, dar și pe plan mai larg, montând

numeroase piese pentru teatrul radiofonic (în limba română și limba sârbă), montări care s-au bucurat de cele mai înalte recunoștințe în domeniu: *Grand Prix Ohrid* 1987 și *Grand Prix Fedor* 1996.

De asemenea, este prima regizoare care montează pe marile scene din România (Craiova 1996/1997).

În cadrul manifestării noastre teatrale, „Zilele de Teatru ale Românilor din Voivodina”, Virginia Marina Guzina montează cu succes la Alibunar, Coștei, Nicolinț, Satu Nou și Vârșeț 17 spectacole, memorabile rămând *Matca* (Nicolinț), *Jaques sau supunerea*, *Deșteptarea primăverii*, *Spiritus-Anima*, *Cântăreața cheală* (Vârșeț), *Regele Ubu* (Satu Nou) și *Rămas bun, geniul rău, cruzimea și moartea cu încununarea ei* (Coștei), spectacole care au câștigat multe premii.

S-a stins prematur din viață la sfârșitul anului trecut. <

Cărți noi

Mariana
STRATULAT

Marin
GAȘPĂR

Scrie:

Dr. Dorinel Stan

Unul din cele mai vechi sate românești din această parte a Banatului și nu numai, considerat leagănul românilor din Serbia – Coșteiul, datând ca prima atestare documentară încă din 1361, și-a găsit în paginile monografiei scrise de tinerii cronicari Mariana Stratulat și Marin Gaspăr o dreaptă și documentată oglindire.

Acest fapt este menționat de prof. Elena Lelea în „Cuvânt înainte”, care subliniază mândria și perpetuitatea acestor minunați oameni, care au fost și rămas „fruncea Banatului”, respectiv a românilor voivodinieni: „Nu întâmplător în acest sat de codru oamenii au înființat prima organizație culturală, primul cor mixt, teatru de amatori, fanfare, iar școala a avut un rol deosebit la instruirea și educația copiilor în limba maternă. De asemenea, biserica a avut rolul ei.”

Cunoașterea istoriei și culturii în ansamblu a localităților noastre, scrierea ei reprezintă o datorie și necesitate a noastră, a tuturor celor care trăim pe aceste locuri binecuvântate de Dumnezeu să ne fie baștină.

Strădania conaționalilor Mariana Stratulat și Marin Gaspăr, ca tineri cronicari și fii ai acestui ținut, un focar de răspândire al culturii în

Monografia Coșteiului 1361 – 2011

rândul etniei noastre, de a înregistra pentru cei care vor veni după noi lucruri care n-ar trebui date cu atâta ușurință uitării și popularizate într-o măsură determinată, reprezintă veritabil o comoară.

„Monografia Coșteiului” a apărut în colecția de monografii la Editura „Libertatea” din Panciova, publicată cu sprijinul financiar al Comunității Locale Coștei.

Cartea înfățișează identitatea și spiritualitatea unui străvechi sat românesc sub toate aspectele, situat la frontiera dintre Serbia și România. În cele 430 de pagini, autorii monografiei prezintă într-un mod original și inedit așezarea geografică, istoria localității, infrastructura și viața socio-politică, aspectele cultural-artistice, Casa de Cultură, școala, biserica, jubileele, manifestările și vizitele, viața sportivă, d-ale vieții, portrete, îndeletniciri, cuvinte și imagini etc.

În paginile cărții bine structurate, sunt descrise în mod lapidar cele mai importante momente din istoria de peste 650 de ani a satului Coștei (repere geografice, incursiuni în istorie, cadrul instituțional, dramele și realizările coșteienilor și oameni merituosi). „Monografia Coșteiului” e bogat ilustrată cu zeci de fotografii și, în mare parte, ar putea constitui un model pentru viitorii posibili autori din alte localități ale regiunii, care-și așteaptă cronicarii, respectiv pentru edițiile viitoare extinse ale cărții.

Cartea este scrisă într-o limbă îngrijită și este cea mai solidă și mai argumentată dintre monografiile satelor noastre, apărute până în prezent.

Autorii Monografiei – documentului istoric (Mariana Stratulat, Marin Gaspăr și legat de învățământ Elena Lelea) pun în lumină evenimentele din trecut și prezent din diverse configurații, contexte și realități, iar cartea la rândul ei este o mărturie certă când este vorba de conviețuirea românilor în acest spațiu geografic. <

Portul popular din Sân-Mihai

Scrie:

Rodica Todoran

În cele ce urmează ne-am propus să descriem cele mai importante componente ale îmbrăcămintei folosite de sâmienți care datează de la începutul secolului XX până în perioada în care se folosește îmbrăcămintea produsă industrial. Cu atât mai mult cu cât costumația folosită la majoritatea coreografiilor se bazează tocmai pe portul de altădată.

Pentru a face cunoscut cititorilor portul popular, vom proceda la o trecere în revistă a acestuia.

PORTUL POPULAR BĂRBĂTESC se încadrează în portul popular din Banat, având o notă specifică locului, cu ornamentație, ocupând un loc de frunte în patrimoniul cultural al satului. În pofida vremurilor grele, portul bărbătesc și-a păstrat elementele de bază până prin anii 1905-1906. Și anume era de două feluri: de vară și de iarnă.

Portul bărbătesc de iarnă își are specificul său dar seamănă cu portul din satele românești: Uzdin, Seleuș, Barițe, Nicolinț, Vladimirovaț, Ovcea și Glogoni. Componentele sale sunt: căciula, pălăria, cămașa (scurtă sau lungă) cu mâneci largi și guler mic, prașchie, cioareci, izmene, lungi și largi, cojoc - cojoc scurt din piele, numit benchieș, duruț, burdic, ciorapi, papuci, boșcă, chimeșancă (de culoare neagră).

1. **Căciula** se încadrează în portul de iarnă, fiind de culoare neagră, țuguată. La căciulă se observă unele schimbări în aspectul ținutei. Într-o perioadă se trece la căciulă rotundă (o influență a portului sârbesc). De sărbători în căciulă se prinde o pană de păun. Vara se purta pălărie de culoare închisă: negru, brun și gri. Trebuie accentuat că nu s-a mers cu capul descoperit. Doar în caz de doliu bărbații umblau cu capul gol.

2. **Prașchia** era confecționată din piele de culoare brun închis și avea o lățime care se estima la 10-15 cm. Era împodobită cu ornamentații de metal alb și galben. Motivele florale cu cercuri acopereau întreaga suprafață. Prașchia avea cataramă galbenă cu (ișloci). Feciorii purtau cele mai frumoase prașchii cu ornamente deosebite, în timp ce vârstnicii aveau prașchii mai obișnuite, fără ornamente. Prașchia se purta peste cioareci și izmene. Ea avea menirea să țină strâns talia la muncă grea, dar și

Măria (Peruga) Gătăianț cu cei doi copii
(ciupag alb, prusluc, haine de otoman, argătin)

pentru a accentua elementul estetic, talia zveltă a feciorilor.

Prașchia era confecționată de meșteșugari din Vladimirovaț și Vârșet. Cei care făceau hamuri la cai, confecționau și prașchii.

3. **Cămașa** scurtă era îmbrăcată de bărbați pentru a fi pusă în cioareci. Cămașa lungă cu mâneci lungi și largi, cu guler mic, se încheie în față de 3-4 nasturi. Ea era confecționată din pânză de argantin și țesută din două ițe, plus două tălpițe din bumbac. Din această pânză se confecționau cămăși de sărbătoare și pentru defuncți. Se confecționa bumbac alb, în fuior bătut, bumbac galben pentru cămăși și izmene de uz casnic și pentru munca țăranilor. Înlăbirea pânzei se făcea cu o pungă de cenușă în apă și prin spălarea ei în leșie uscată, ca apoi să fie uscată la soare.

4. **Cojocul** este o piesă importantă în portul bărbătesc de iarnă. Se pare că era și cea mai costisitoare. Se zice că ar fi costat o avere și nu rareori aceia care își pregăteau feciorii de însurat își vindeau holdele pentru a le putea confecționa cojocul,

Pătru, Măria și Ion Muncian (1915)

cu care aveau să se prezinte la jocul din mijlocul satului. Tot în cojoc, feciorii din sat se prezentau la cununie.

Cojocul se confecționa la comandă. Clientul deseori dicta cât de bogată va fi ornamentația acestuia. În ceea ce privește culoarea, predomina cărmăjânul. Motivul floral era mai simplu. Specifice sunt și oglinzile care s-au aplicat doar la aceia care aveau mai mulți bani să plătească acest ornament. Cojocul bărbătesc era mai lung, în timp ce cojocul femeiesc, mai scurt. Erau identice, aceeași lucrătură, aveau aceeași culoare și se deosebeau doar prin lungime.

Cojoacele din Vladimirovaț erau cu cele mai multe ornamente din Banatul iugoslav, pe lângă cele din Uzdin, Barițe. Nicolinț. Cojocul, duruțul și burdicul erau confecționate de jocarii din Sân-Mihai.

5. **Burdicul** (pieptaru!) era confecționat din piele de oaie și era fără mâneci. Era de culoare brun închis, cărmăzuiu. ornamentat cu merișoare. În față avea 5 nasturi de piele. Sub braț încă trei nasturi din piele, iar pe umărul stâng încă doi. Era scurt până la brâu. Partea din față este foarte bogat ornamentată cu piele aplicată și o floare mare pe piept și cu flori mai mici presărate pe cealaltă suprafață. Burdicul sau pieptarul are decor aplicativ din piele lucioasă. Mai târziu, prin anul 1940 Vasa și Alexa Gătăianț (Leca Cecea) le făceau mai ornamentate, aplicând oglinzi, piele de culoare roșie sub formă de floare.

6. **Cioarecii** aparțin portului bărbătesc de iarnă.

Erau confecționați din subă albă, puțin ornamentați cu găitane de culoare neagră, în față având ornamente sub formă de buzunare fără nici o floare. Erau modești, fără mari ornamente și cu foarte puține cusături, deosebindu-se de cioarecii din alte regiuni și sate românești: Barițe, Seleuș, Vladimirovaț, Uzdin. Cioarecii aveau același model.

La Sân-Mihai ei erau confecționați de Gheorghe Scumpia (Aerbănescu Didu), iar în 1890, de Ion Scumpia (Cecea) și de Panta Aămanț (Iconariu). Bărbații mai purtau și cioareci așa numiți brigeși. Primul din sat i-au purtat a lui Muscalu și (Ion Ardelean) a lu Cucu prin 1906.

Duruțul era tricotat din lână sură, în brun, cenușiu, negru, cu tivitură (cival) în cărmăjân, fără nici un ornament. Avea o tivitură roată de guler și în partea inferioară, precum și la buzunare într-o culoare bordo.

7. **Papucii** prezintă toată dibăcia femeilor din acest sat. Predomină culorile: negru, verde, cărmăzuiu. În 1960 întâlnim papuci lucrați din pânză pe o bază neagră. S-au ornamentat cu flori în diferite culori și s-au lucrat ca la goblen, după un tipar și model anumit. Papucii erau identici și la femei și la bărbați.

Opregul este piesa de îmbrăcăminte caracteristică portului popular femeiesc din Banat, alcătuită dintr-o bucată dreptunghiulară mai lată. Se țesea la război, prin combinarea mai multor materiale, cum sunt: bumbacul, firul de păr de oaie, etc.

Portul bărbătesc și femeiesc din Sân-Mihai

Femeile tinere aveau opreg în bordo, iar cele mai în vârstă de culoare neagră. Opregul se îmbracă în loc de boșcă.

8. **Sumna (sucna)** era din țesătură neagră sau bordo. Peste sucnă, femeile mai în vârstă purtau opreg negru în loc de boșcă.

*Măria Gătăianț (1917)
(opreg, dușancă, sumnă de biță)*

9. **Pârslucul** este un obiect vestimentar la femei. Era confecționat din șubă sau de vidră în bej, negru de jelit (doliu) sau pur și simplu în alb. Pârslucul era un obiect vestimentar îmbrăcat la joc, la nunți sau sărbători. Era cu mâneci sau fără.

10. **Izmene largi** de argătin se purtau vara și se legau cu brăcinare. Peste izmene bărbații purtau boșcă lungă până la genunchi, cu o lamă pe mijloc, unde era trecut numele posesorului: Stanicu Ion... Stanicu Sima...

Izmene se făceau la Seleuș și la Sân-Mihai (Panta Todoran - Gârbavu). Predomina culoarea albă, culori mari albastre. Deseori îmbrăcați astfel, feciorii mergeau și la joc. Aveau cămașă lungă și largă, prașchie bătută cu ornamentații metalice și 2-3 catarame. Boșca era în albastru închis, cu floricele albe și o lamă cu numele feciorilor care o purtau. Peste cămașa de arămiz aveau burdic scurt, pălărie, papuci de lână cu flori, cu vârful lucrat și căptușit cu piele și o lucrătură mică din piele, prinsă cu un nasture. Bărbații purtau și cizme crețe și cizme

drepte (turiac), lucrate de doi meșteșugari pricepuți din Iermenovți (Pișta și Mișa).

Aceste detalii însemnate le-am aflat de la Sima Stanciu (Bălu), la vârsta lui onorabilă de 88 de ani, care și-a amintit limpede de anii tinereții sale și care, cu un lux de amănunte, mi-a povestit multe lucruri deosebit de interesante despre portul din trecut. Mi-a spus, printre altele, că în 1890 Moș Moană Cojocariu făcea burdice și pentru femei și pentru bărbați. Cu această meserie nobilă s-au mai ocupat și Tima Cebzan (1906), Văsălie Sfera (Poponi) 1912, Ion Muntean (Dabome) 1940, Alexa și Vasa Gătăianț (Leca Cecea). Alte detalii prețioase despre frumosul port de la Sân-Mihai mi le-a furnizat și Gheorghe Scumpia (Giugea).

Se pune întrebarea: cum să se mai păstreze aceste comori prețioase, această zestre rar întâlnită a satului Sân-Mihai; acest port strămoșesc autentic și care sunt modurile de prezentare a acestei inegalabile valori? Costumul, când e pus pe oameni, își manifestă din plin culorile și frumosul. Pentru a nu dispărea aceste valori de o rară frumusețe, se impune revitalizarea lui la festivaluri de folclor, manifestări corale, serbări, la manifestări culturale, totdeauna cu tendința de păstrare a acestuia.

Căci, costumul popular are o mare importanță istorică, etnografică, este o trecere peste vremuri. El păstrează memoria portului de altădată, purtat cu mândrie și de aceea noi, sâmienții, dorim cu atâta ardoare să nu-l dăm uitării niciodată ci să-l promovăm în coreografiile noastre. <

Petru Țeruga (1895)

Oameni de seamă

PETRU MURGU (1842-1920) - PĂRINTELE ISTORIEI PETROVICENE

Scrie:

Dr. Mircea Măran

Petru Murgu este născut la Petrovasâla pe data de 25 martie 1842. Este fiul preotului Avram Murgu și nepotul dascălului Gavrilă Murgu, personalități care au lăsat urme adânci în viața spirituală a localității Petrovăsâla.

„Dinastia” de preoți și învățători Murgu a marcat o epocă în istoria acestei localități, care a durat aproape un secol, de la venirea lui Gavrilă Murgu la Petrovăsâla, în anul 1829, până la moartea lui Petru Murgu în anul 1920, influența acestei familii asupra vieții spiritual-culturale din sat fiind prezentă și mai târziu, atât prin fiu său, Ioan Murgu, protopop al Panciovei, domiciliat în localitatea vecină Satu Nou, cât și prin ginerii lui Petru Murgu - preoții Stefan Sperchez și Valeriu Filaret Perin.

Din aceeași familie de preoți și învățători Murgu au mai făcut parte, având serviciu în alte localități, și Alexandru Murgu, fratele lui Petru, învățător la Iabuca, Pavel Murgu, învățător la Grebenăț și Dimitrie Murgu.

Petru Murgu termină școala primară în satul natal, gimnaziul la Timișoara, iar teologia la Vârșet, la despărțământul român. După absolvirea teologiei, este hirotonit diacon la 16/28 mai, iar în preot la 17/29 mai 1869. Se angajează la Petrovăsâla, unde devine capelan pe lângă tatăl său Avram, în perioada anilor 1869-1872. Din însărcinarea Consistoriului diecezan de la Caransebeș este numit administrator parohial în comuna vecină Alibunar, pentru parohia română nou-înființată de acolo. Datorită marilor sale merite pentru organizarea parohiei române din Alibunar, în anul 1881 primește brâu roșu.

În luna decembrie 1887, după moartea tatălui său, preot la Petrovăsâla, la cererea sa Petru Murgu primește parohia întâi din satul natal, ocupând postul tatălui său trecut în neființă. Cunoscut printre petroviceni sub numele de „popa

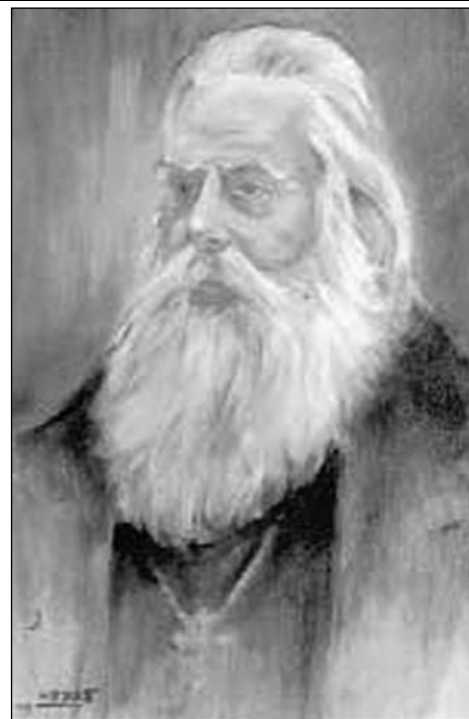
Pătru”, a dat o mare contribuție la dezvoltarea vieții confesionale și culturale la Petrovăsâla. Propunea religia în cele patru clase comunale de băieți și în cele două clase de stat, în fiecare clasă câte două ore săptămânal.

Spre deosebire de alți preoți petroviceni din această perioadă (Ioanichie Neagoe, Constantin Dimian), Petru Murgu este mai puțin interesat de afacerile politice, nefiind astfel prezent într-o măsură mai mare în viața politică a localității sau a românilor din Monarhia dualistă. Vorbea bine patru limbi: româna, sârba, latina și germana.

Adevărat „părinte al istoriei petrovicene”, Petru Murgu a lăsat o seamă de texte de o mare valoare istorică, găsite în arhiva parohială, care conțin date prețioase despre localitatea Petrovăsâla, a adunat și copiat documente vechi etc.

Printre manuscrisele sale, un loc deosebit îl ocupă „Inventariul bisericii greco-orientale române din confiniul satului a comunei române Petru-Vasila”, găsit în Arhiva parohială, în care, printre altele, se găsesc însemnări de o importanță deosebită pentru cunoașterea celei mai vechi istorii a localității Petrovăsâla, care „poate fi de folos pentru posteritate, notându-se toate evenimentele și împrejurările față cu biserica, școala și cu poporul român”, după cum se exprimă însuși autorul. Aici sunt enumerați toți preoții și învățătorii care au funcționat în acest sat până în primele decenii ale secolului al XX-lea, sunt transcrise cele mai importante documente referitoare la biserică, sunt enumerate toate protocoalele existente în arhiva parohială, este descrisă mișcarea demografică a populației de la înființarea satului până la 1908. La fel, este descrisă întreaga avere a bisericii, fiind date și alte informații extrem de importante pentru istoria bisericii și a satului.

Putem spune că acest manuscris al lui Petru Murgu, pe care l-a scris și l-a completat timp de câteva decenii, este prima încercare de

istorie a Petrovăsâlei – prima cronică a acestui sat, de care s-a servit și învățătorul Nicolae Pența la scrierea cunoscutei sale „Monografii a comunei Român-Petre (Petrovosello) 1808-1908”. De acest text ne-am folosit și noi în lucrările referitoare la trecutul localității Petrovăsâla: „Petroviceni de altădată 1808-1941”, „Vladimirovaț – pagini de istorie culturală”, „Biserica din Vladimirovaț” și „Școala din Vladimirovaț”, și în alte lucrări mai mici publicate în diferite locuri.

Preotul Murgu a completat manuscrisul început în anul 1866 timp de mai multe decenii, ceea ce se poate vedea atât din însuși conținutul textului, cât și din ortografia pe care a folosit-o.

Trecerea de la o ortografie la alta a limbii române folosită în Banat în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea și în primele decenii ale secolului al XX-lea este dovada cea mai clară a lungimii perioadei de timp în care a fost scris acest manuscris. În multe locuri chiar, au rămas necomplete anumite date (în primul rând ani), pe care probabil autorul nu le-a cunoscut în momentul în care a scris textul respectiv, lăsând loc gol cu scopul de a completa aceste date atunci când va ajunge la ele. Ultimele informații din text se referă la anul 1911, ceea ce ar putea fi o dovadă că autorul a încetat după acest an de a mai completa cronica sa. <

Foileton: Pe urmele românității I

Meglenoromânii din Banatul de Sud

Printre numeroasele comunități etnice din Banat care trăiesc de secole întregi în această parte a Europei (zonă specifică după faptul că aici s-au așezat apartenenți ai diferitor etnii), se numără și cele „ascunse”. Aceste comunități etnice au fost cercetate de un număr mic de specialiști și majoritatea locuitorilor nu știu nimic despre ele. Prin procesul de democratizare a acestei părți a continentului european au fost introduse noi standarde referitoare la păstrarea patrimoniului comunităților etnice, adoptarea regulilor juridice cu privire la protecția comunităților etnice, purtarea unui dialog intercultural în mediile multietnice. Multilingvismul a devenit „simbolul central al Europei” și de aceea au fost inițiate varii activități care au avut ca scop păstrarea limbilor pe cale de dispariție și promovarea comunităților etnice mai mici.

Scrie:

Svetlana NIKOLIN și Valentin MIC

Meglenoromânii sunt o comunitate mică. Spre deosebire de aromâni (sau țințari), reprezintă un „grup etnic” relativ nou în Voivodina, colonizați după cel de-al Doilea Război Mondial. În trecut la noi meglenoromânii nu au fost cercetați de specialiști. Nu au fost publicate studii etnologice, sociologice, lingvistice, și nici alte date care ar putea servi ca punct de plecare pentru cercetările viitoare.

Acest articol despre meglenoromâni este rezultatul cercetărilor de teren ale Centrului „In Media Res” în satele Gudurica (Comuna Vârșeț), Iabuca, Starčevo și Kačarevo (Comuna Panciova), în cadrul cărora s-au purtat convorbiri – istorie orală – cu apartenenții acestei comunități, ascunse, prin evocarea amintirilor din viața lor de după colonizare în localitățile amintite.

Despre meglenoromâni există o bibliografie exhaustivă. Studii despre meglenoromâni au scris cercetătorii G. Weigand, I. J. Vinifrit, K. Jirička, K. Noe, N. Iorga, T. Kal, P. Atanasov, Th. Capidan, M. Marioțeanu.

Meglenoromânii, care fac parte din romanitatea balcanică, vorbesc unul dintre dialectele istorice ale limbii române – dialectul meglenoromân. Ei trăiesc în regiunea Meglenului, după care au primit numele, la Salonic (Grecia), Djerdjelijska, Skopje și în alte localități din Republica Macedonia și în Grecia, unde sunt o „comunitate etnică ascunsă”. În Republica Macedonia sunt numiți valahi, ca și aromânii. Comunități mai mici de meglenoromâni trăiesc și la Tașkent, Varșovia, Budapesta, Jambol... La sfârșitul secolului al XIX-lea și la începutul secolului al XX-

lea, meglenoromânii de la sate aveau școală și biserică în limba română, garantate prin Conferința de Pace de la București din 1913. Totuși, după Conferința de Pace de la Versailles, școlile românești și bisericile din unele părți ale Macedoniei care au aparținut Serbiei și-au pierdut autonomia, astfel că în locul limbii române a fost introdusă limba sârbă. După Primul Război Mondial au fost formate statele balcanice și delimitate frontierele, astfel că multe sate populate de meglenoromâni au aparținut Greciei, iar o altă parte din ele, printre care și satul Huma, Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor, mai târziu celei de-a doua Iugoslavie. Frontiera a împărțit în două părți regiunea Meglenului, iar populația romană a ajuns sub influența sârbă și greacă.

Dezmembrarea Iugoslaviei a condus la formarea Republicii Macedonia, astfel că după anii '90 ai secolului al XX-lea satele din regiunea Meglenului au devenit parte dintr-un stat nou.

Regiunea Meglen este un podiș situat între vârfurile munților Kožuh și Zina. Aici există pășuni bune, livezi cu pomi și sol fertil favorabil producției agricole. Meglenul este cunoscut după culturile mediteraneene care reușesc foarte bine datorită condițiilor climatice. Se cultivă și multe soiuri de cereale, bumbac, orez, fructe... Versanții munților sunt acoperiți cu păduri și pășuni care au atras păstorii nomazi, în primul rând aromâni din Gramosten, Karakačani, Pomaka. La început și meglenoromânii au fost păstori, dar mai târziu s-au orientat spre alte meserii și au devenit agricultori, meșteșugari, apicultori, crescători de viermi de mătase, constructori, iconografi, argintari...

În regiunea Meglenului populația romanizată s-a stabilit în 11 sate: Nanta (meglenoromâni de religie islamică), Osani, Birislav, Huma, Lugunica, Ljumnica, Kupa, Tarnarenka, Borovica, Livezi (populație mixtă, formată din aromâni și meglenoromâni) și Koinsko.

Tede Kal menționează că satul Nanta era principalul centru comercial și că până în prezent s-au păstrat următoarele sate de meglenoromâni în Grecia: Arhangelos (Osani), Skra (Ljumnica), Periklia (Birislav), Langadia (Lungunc), Kupa (Carnareka), iar în Republica Macedonia doar satul Uma (Huma).

Meglenoromânii au venit în Banatul de Sud (în satele Gudurica, Iabuca și Kačarevo) din satul Huma, care astăzi se află în imediata apropiere a frontierei greco-macedonene.

Gustav Weigand, poposind la Huma în anul 1890, a notat următoarele: „...satul are 70 de case, dar pentru că în unele case locuiesc împreună și două-trei familii, numărul lor total poate fi și de 700 de locuitori”.

Satul Huma a fost cunoscut după preafrumoasa biserică Sf. Atanasie (Sfântul Tanas) și după icoanele pictate de cunoscuți iconografi din diferite regiuni ale Balcanilor. Satul se afla în proprietatea localnicilor, iar biserica s-a menținut din donațiile lor. Huma avea și o altă biserică închinată Fecioarei Maria (STAVINERI), în care la începutul secolului al XX-lea oficia slujba în limba română preotul Papa Atanas.

Toate satele cu meglenoromâni au avut sfinți protectori. Patronul Humei era Sf. Panteleimon, iar fiecare familie avea un sfânt protector al casei.

Situația grea din anii '20 ai secolului al XX-lea i-au determinat pe mulți meglenoromâni să emigreze. Multe familii s-au stabilit în România, în

Makedonska ulica din Gudurica (lângă Vârșeț) – cu cei mai mulți locuitori meglenoromâni din Huma

Dobrogea, iar meglenoromânii de religie islamică din Nanta au plecat în Turcia. După izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial meglenoromânii au emigrat în alte state din Balcani, Europa și pe alte continente.

Fiind locuitori ai unui sat de graniță (în perioada 1946-1949 în Grecia s-a purtat război civil, așa că majoritatea satelor cu meglenoromâni au fost devastate în timpul conflictului), majoritatea populației meglenoromâne, și de partea greacă, și de partea iugoslavă, a emigrat în statele vecine sau în regiuni mai prospere din Iugoslavia de atunci, cum era Voivodina.

După încetarea conflictelor, o parte dintre emigranți s-au întors în satele lor din Macedonia și din Grecia. Această soartă au avut-o și locuitorii satului Huma.

Unele familii din Huma au fost colonizați la Iabuca (Jabuka, Apfeldorf, Torontalalmas), în apropiere de Panciova. Meglenoromânii au fost alungați de aici după cel de-al Doilea Război Mondial de germani. În casele și pe pământul lor s-au stabilit, în câteva valuri, 571 de familii de macedoneni venite din Kriva Palanka (Macedonia). Toate familiile de meglenoromâni provin din satul Huma. Ele au fost colonizate aici în anii 1945 și 1946. Câteva familii de meglenoromâni s-au mutat, în același an, la Kačarevo (Francfeld, Ferencfalava, Kljajicevo), Comuna Panciova, dar majoritatea au plecat la Gudurica (Kudritz), de la poalele Carpaților, în Comuna Vârșeț, stabilindu-se în casele părăsite ale germanilor.

Cercetând listele, este imposibil să aflăm dacă noii coloniști au fost meglenoromâni sau

macedoneni, fiindcă toate numele de familie au sufixul macedonean „ski”.

Nici datele recensământului populației nu sunt relevante, din cauză că „aproape toți coloniștii din sud s-au declarat macedoneni, un procent mai mic au fost înregistrați ca sârbi ori au fost trecuți la categoria „ceilalți” din cauza rubricii nedefinite de pe listele de recensământ la care puteau fi înregistrați apartenenții comunităților mai mici”. Situația politică de după război a determinat populație cum se va declara.

Despre existența meglenoromânilor în acest sat putem afla doar din convorbirile cu persoanele despre care se știe cu siguranță că aparțin acestei comunități etnice (pe baza afirmațiilor personale că sunt valahi) și datele pe care le obținem de la ei despre familiile cu care au venit împreună din Huma. Toate familiile au fost rudenii, nași și fini, vecini sau prieteni. Locuitorii care au venit din Huma se cunoșteau, după cum afirmă cei rămași în viață (în vârstă de 70 sau 80 de ani). Urmașii lor, a doua și a treia generație care s-au născut după stabilirea lor în Banat, nu știu aproape nimic despre „valahi” și originea lor ori au aflat, după cum afirmă, „de la bunicul și bunica”, „Îmi amintesc că am auzit undeva”, „Nu știu cine mi-a spus asta”. Datele pe care le-am obținut de la prima generație de meglenoromâni veniți din Huma pot fi considerate relevante.

GUDURICA I

(Convorbire purtată în 10 iunie 2010, la Gudurica, între doi meglenoromâni: tatăl - Proše Proševski, născut în 1936 la Huma, și fiul său, Milan Proševski (care a consemnat aceste date) – născut în anul 1959, căsătorit cu Vesna, de etnie sârbă, cu care are trei copii – fiicele Neda și Milica și fiul Lazar, care poartă numele bunicului din satul Starčevo de lângă Panciova).

PROŠE PROŠEVSKI: „Locuitorii satului Huma au plecat în 1945 și 1946. Un grup mai mic a plecat la Iabuca în 1945, iar două familii la Kačarevo.

La Iabuca s-a stabilit unchiul meu Nikola (Milan Proševski: fratele cel mare al bunicului), adică tatăl lui Proša. Bunicul a avut șase frați și o soră, iar ei s-au numit: Nikola, Todor, Mihajlo, Avram (a murit în 1941, după ce a explodat o mină), Jovan și Zlata. Toți sunt copiii lui Proša și ai Katarinei.

După aceea, Proša a obținut numele de familie NIKOLA, după tatăl lui.

Numele nostru de familie a fost schimbat, așa cum s-au schimbat și țările în care am trăit.

În timpul Primului Război Balcanic, Huma a fost eliberată de turci și familia noastră a primit numele de familie NIKOLIĆ, dat de autoritățile sârbe. Mai târziu, odată cu venirea bulgarilor (toate cărțile bisericesti din Huma au fost arse în acea perioadă),

Milan Proševski (Proša), cunoscut producător de vinuri din Banatul de Sud

a fost schimbat din nou în NIKOLOV, în timp ce fiii lui Mihajlo au primit numele de familie PROŠEV, după numele bunicului Proša.

Jovan, fratele bunicului, a trăit în Sermenin, ca ginere în casă, la familia soției sale, și nu a fost colonizat. Ceilalți frați și surorile bunicului au plecat. La Gudurica au venit Mihajlo și Zlata. Sora tatălui meu, Zlata, căsătorită TOČOV, și soțul ei Tane s-au întors din Gudurica la Djevdjelija în anul 1954. La Iabuca s-au stabilit Nikola și Todorka. Todorka s-a stabilit la Djevdjelija, dar la scurt timp s-a îmbolnăvit și a murit. Nikola a rămas în sat. El a avut șase copii cu numele Proša, Tane, Jovan, Katarina, Božin și Avram. Toți s-au născut la Huma. La Iabuca a rămas doar fiul lui Nikola, Proša, născut în 1923. Mai târziu s-a mutat la Panciova, unde trăiește și astăzi. Are doi fii, Dragan și Nikola, născuți în Iabuca.

Dragan are doi fii, care acum au aproape 30 de ani. Ei se numesc Proša și Nikola. Trăiesc la Panciova.

Nikola trăiește în prezent în Statele Unite ale Americii.

Ceilalți s-au întors la Djevdjelija.

(M.P. - Milan Proševski): Cine a mai trăit la Huma? Au existat aici apartenenți ai altor popoare înainte de plecarea voastră?

„Huma a fost un sat pur valah. Satul Mojin a fost mixt, Sermenin a fost sat bulgar, la fel și Konjsko. În direcția Lacului Dojranu au fost sate mixte, iar cele mai multe sate pur valahe se aflau dincolo de frontiera grecească.

După războaiele balcanice partea mare a pământului aflat în proprietatea satului Huma a aparținut Greciei. Familia noastră a avut destul pământ și un sălaș, aflat la o depărtare de 9 kilometri, sub sat, în direcția Djevdjelija, lângă râurile Konjska și Sarandarska, din vale.

- va urma -

Societăți cultural-artistice românești

SOCIETĂȚI CULTURAL-ARTISTICE ROMÂNEȘTI DIN VOIVODINA ÎN PRIMELE DOUĂ DECENII POSTBELICE

SOCIETATEA CULTURALĂ "UNIREA" DIN SELEUȘ

Scrie:

Dr. Dorinel Stan

Corul

Activitatea corală la Seleuș a început odată cu numirea învățătorului Ilie Bojin, care înființează în anul 1884 primul cor școlar pe două voci. Primul cor organizat a fost înființat în anul 1907. În 1910 în fruntea corului vine fiul lui Ilia Bojin, învățătorul Victor Bojin. În această perioadă corul numără 35 de membri și cântă atât la biserică, cât și la sărbătorile din localitate.¹ Paralel cu acest cor, la Seleuș, Traian Bojin, student la teologie, a înființat un cor al studenților și elevilor.

În anul 1912 învățătorul Victor Bojin înființează un cor mixt care cântă pe patru voci, compus din 25 de membri. Tot învățătorul Victor Bojin reorganizează corul, împreună cu preotul Gheorghe Șdicu în anul 1924, format din 19 membri. Din anul 1926, Victor Bojin se retrage, iar Gheorghe Șdicu este ales conducător. În perioada interbelică corul activează ocazional, evoluând și sub bagheta învățătorului Nicolae Bojin (1930-1934), a țaranului Petru Laza – Cionvică. Începând cu anul 1937, sub bagheta dirijorului Todor Șandru, corul activează cu succes.²

În toamna anului 1938, corul este instruit de Vichentie Cornea, iar după doi ani de Teodor Șandru. În anul 1942, învățătorul Ion Samoilă organizează la Seleuș un cor pe trei voci, care desfășoară o activitate susținută abia după terminarea războiului. În primii ani în perioada postbelică, corul este reorganizat și condus în anul 1946 de Nicolae Surducean, apoi de Constantin Arhire, numărând peste 35 de membri activi. Din 1947 corul activează în cadrul SC "Unirea", având dirijor pe Vasile Ocolisan.³

Cele mai mari succese s-au înregistrat în perioada anilor 1950-1957, sub bagheta învățătorului Ion Bojin. După retragerea lui Ion Bojin, corul rămâne ceva timp fără dirijor, iar ulterior a fost ales Păun Popa – Turcu. Treptat se reduce numărul membrilor și activitatea stagnează. În anul 1958 își întrerupe activitatea. În următorii ani, se fac încercări dar fără mare succes.⁴

În perioada 1947 – 1958 membrii corului din Seleuș au fost: Iosif Gheorghe – Tăican, Nicolae Păsulă, Iosif Baba, Traian Baba – Todor, Păun Baba – Babici, Păun Popa, Iosif Mândrea – Ceale, Nicolae Otonoga, Ion Magda, Petru Marina, Păun Popa, Iosif Ivan, Pau Guțu, Niță Surducean, Moise Baba-Ipu, Păun Cărbăș, Stefan Otonoga, Nicolae Cioloca, Ioniță Baba-Barbiș, Ion Popa, Ioniță Baba-Didiș, Ion

Bojin, Nicolae Surduceanu, Petru Otonoga, Toma Rujan, Tomiță Marina, Ilie Căta, Ion Mândrea, Ion Miclea, Nicolae Magda, Trăian Gheorghe-Vilimir și alții. Din repertoriul corului amintim cântecele; *"Cu Tito"*, *"Lugojana"*, *"În poienită"*, *"Ce stai bade"* de Oancea, *"Andalizia"* (spaniolă), *"Marșul vânătorilor"* de Weber, *"Pe-al nostru steag"*, *"Nu-i, nu-i bădiță, nu-i"*, *"Mândră țară e Banatul"* și altele.⁵

Fanfara

Fanfara din Seleuș s-a înființat în 1937, iar instrumentele pentru fanfară au fost procurate în 1936. Instructori și conducători de fanfară: Todor Șandru, Nicolae Păsulă (Mărghita), Petru Jurca (Vlăicovăț), Ioniță Baba-Didiș, Iosif Nica-Bâru, Ion Magda, Ion Bojin, Păun Popa-Turcu și Păun Baba. În faza incipientă fanfara număra 29 de instrumentiști. Fanfara înregistrează o activitate mai fructuoasă

Fanfara din Seleuș, 1952

după al doilea război mondial când participă la numeroase serbări în localitate, Alibunar, Banatski Karlovac, Novi Koziak, Ilanga, Uzdin, Dunele de Nisip ale Deliblății, Vârșet, Vlaicovăț, Ovcea, Satu Nou, Maramorac, Locve, Ianoșic, Sutiesca, Begheiți, Nicolint, Doloave, Straja, Coștei etc.⁶

În perioada postbelică desfășoară o activitate foarte rodnică, devenind una din cele mai bune fanfare din Banat. Fanfara a cântat la nunți, manifestări culturale, emulații, festivaluri. Un neajuns al conducerii Societății culturale a fost că nu s-au îmborsărit rîndurile fanfarei cu cadre noi, ceea ce a determinat să scadă interesul tinerilor pentru secția de fanfară.⁷

În primul deceniu postbelic, membrii fanfarei au fost: Ioniță Marina, Toma Rujan, Păun Baba-Babici, Nicolae Popa-Zăca, Ion Mândrea, Ionel Miclea,

Moise Baba, Ion Popa, Iosif Ivan, Pau Guțu, Ion Magda, Nicolae Otonoga, Petru Marina, Ioniță Baba-Barbi, Nicolae Cioloca, Păun Popa, Ioniță Baba-Diniș, Ion Bojin, Petru Otonoga, Iosif Gheorghe-Tăican, Iosif Baba, Stefan Otonoga, Nicolae Guțu, Păun Cărăbaș, Iosif Gheorghe, Traian Gheorghe-Vilimir, Lae Roșu, Trifu Baba, Ion Berlovan, Stefan Gătăianț, Nicolae Demenescu și alții.

Din bogatul repertoriu amintim: *"Ecoul în munți"*, *"Războieni"*, *Regiment belgian*, *Porumbacul*, *"Nunta lui Figaro"*, *Marșul partizan*, *"Tot pe drum"* de Niculescu, *"Rapsodia sârbească"* de A. Cijik, *"Amintirea lui Stevan Mokranjac"* și altele.⁸

Retrăgându-se din calitatea de conducător al fanfarei Ioniță Baba-Diniș, în locul lui formațiunea muzicală este instruită de Ion Magda timp de doi ani (1960-1962), iar ulterior părăsește fanfara devenind liderul unei secte religioase. Din anul 1962, conducător devine Păun Popa care instruieste tineri, participând la evenimente culturale din localitate și din afara ei.⁹

Orchestra

În cadrul SC "Unirea" secția de orchestră a fost foarte activă. Din cele mai vechi timpuri muzica bănățeană era răspândită în această localitate unde existau lăutari prestigioși. Amintim: Ion Durăin, Trifu Nica, Ion Nica-Bâru și alții. În perioada postbelică tarafele se transformă în orchestre de muzică populară. Membrii orchestrei SC "Unirea" din Seleuș au fost: Avram Ciripa, Van Dumbravă-Biciu, Ion Laza-Cionvică, Iosif Marina-Pod, Baba Ion-Dudă, Iosif Nica-Bâru, Costa Popa, Petru Popa, Drăguță P. Ciripa, Nicolae Bebi - Păuneascu etc. Interesant este că în cadrul orchestrei au evoluat și femei.¹⁰

Secția de folclor

Dansurile populare au o tradiție foarte veche în Seleuș. Primele jocuri au fost *"Călușarul"*, *"Bătuta"*, iar mai târziu *"Ardeleana"*. În anul 1907 exista o formație de călușari în cadrul "Reuniunii de cântări și citire". Un lucru interesant la Seleuș îl prezenta alegerea vătafilor. Evident erau selectați cei mai buni dansatori și aveau datoria, din generație în generație, să-și lase urmași. În perioada postbelică, la inițiativa bătrânilor activiști culturali, în activitatea culturală s-au inclus și fetele din sat. Dansatorii-călușari au înregistrat succese frumoase, sub

Glasul Cerbiciei - publicație editată de "Românii Independenți din Serbia"

Contact: tel: +381 13 834-125; 833-388; 836-808; +381 64 1195 384; +381 69 732207 sau e-mail-ul: romanii.independenti@gmail.com; maringaspar@gmail.com; sdorinel@gmail.com
Cont curent: Nezavisni Rumuni Srbije, Vojvođanska Banka a.d. Novi Sad - Vrșac: 320005063997
și cont valutar: Vojvođanska Banka a.d. Novi Sad - Vrșac: 320005064385
Reproducerea parțială sau integrală se poate numai cu acordul editorului.

"Glasul Cerbiciei" apare cu sprijinul Departamentului pentru Români de Pretutindeni, din cadrul M.A.E.

conducerea vătafului Iovan Sămăilă-Brăia. Au participat la Alibunar, Barițe, Uzdin, Sân-Mihai, apoi la festivalul de Muzică și Dansuri Populare organizat în anul 1948 la Alibunar la care cuceresc locul I în comună, fiind premiați și în anii următori 1949 și 1950. Secția de folclor în 1950¹¹ participă la Festivalul Uniunii Societăților Culturale din cercul Alibunar la Banatski Karlovac, la Festivalul Provincial al Tineretului (Novi Sad).

Dintre călușerii seleușeni amintim: vătaful Brăilă, Păuță Samailă-Piru, Ion Berlovan-Belca, Petru Fiat, Trifu Baba, Traian Gheorghe-Vilimir, Nicolae Roșu, Stefan Vanu și alții.

Secția de dansatori a SC "Unirea" din Seleuș în perioada 1945-1962 a fost alcătuită din următorii membri: Anuica Bojin, Draga Oprea, Mărioara Egheduș, Lina Mircea, Liubița Stefan-Vanu Gătăianțu, Nicolae Păsulă, Ion Gătăianțu-Muciocu, Petru Fiat, Păuță Samailă-Piru, Traian Gheorghe-Vilimir, Traian Marina și alții. Coordonator: Ion Bojin. După anul 1960 întreaga secție de folclor de pe lângă Societatea Culturală "Unirea" a activat doar ocazional nerealizând seccese deosebite.¹²

Secția de teatru

Viața teatrală la Seleuș a luat ființă în anul 1907 în cadrul "Reuniunii de cântece și citire", având în cadrul ei o secție de teatru care era cea mai activă. Începuturile teatrale erau modeste. În cadrul secției de dramă, care număra opt membri, n-au fost incluse femei, iar rolurile lor au fost interpretate de bărbați. Mai târziu, femeile se includ în secție, în primul rând soțiile cadrelor didactice.¹³ Secția de teatru în răstimpul anilor 1910-1914 își mărește numărul membrilor. După eliberare (1945), grupa de diletanți, înființată la 24 februarie 1945, la inițiativa Teatrului Popular al Voivodinei, secția pentru teatrele de amatori din Novi Sad, avea peste 20 de membri de naționalitate română și sârbă sub conducerea învățătorilor Constantin Arhile și Ivan Raici. La trecerile în revistă a grupurilor de amatori ținute în 1946 la Alibunar, Seleușul ocupă locul I pe cerc, iar în anul 1947 a ocupat locul III.¹⁴

La îmbunătățirea secției teatrale pe parcurs au contribuit învățătorii: Doina Ocolișan, Vasile Ocolișan, Constantin Arhile, Ivan Raici, Persida Bosioc, Măriuța Sfera etc. La începutul anului 1949 Niță Surducean și Ion Rujan au frecventat cursurile de instructori de la Vârșet. secția de teatru se prezintă în 1952 la Serbările Populare ale Românilor din Voivodina la Vârșet.¹⁵

În primele două decenii postbelice la Seleuș s-au jucat printre altele următoarele piese: *"Ultima zi a bazei Moscova"*, *"O scrisoare de pe front"*, *"O seară amuzantă"* de I. Bocșu, *"Carantina"* de C. Negruzii, *"Și dracul se teme"* de Nicolae Panait, *"Leana"* de E. Tăzlămanu, *"Tândală și Păcală"*, *"Maistor Păpuc"* de I. Pas, *"Căsuța veche"* de E. Tăzlămanu, *"Anal-fabetul"* de B. Nușici, *"Pustile doamnei Korar"* de

Bert Brenht, *"Mama"* de Mile Klaici, *"Rate cu repetiție"*, *"O discuție veselă"* de I. Nazorov, *"Tache și Mache"*, *"O noapte furtunoasă"* de I. L. Caragiale, *"Naștenca"* de A. Cehov, *"Năpasta"* de I. L. Caragiale, *"Locuința comună"* de Dragutin Dobriceanin, *"Însurătoare și măritia"*, *"Haplea la stăpân"*, *"Musca"* de B. Nușici, *"Doi hoți"*, *"Max pețitorul"*, *"În pețit"*, *"Omul care și-a văzut moartea"* și altele.

Tot în această perioadă actori amatori au fost: Constantin Arhire, Ion Marcovicean, Ion Laza, Dușan Paievici, Sima Fira, Păun Laza, Niță Surducean,

Nicolae Magda, Ion Magda, Nicolae Bugilan, Iosif Graure, Iosif Baba, Moise Mândrea, Todor Baba-Giugeanu, Păun Sârbu, Maria Miclea, Iovan Sikimici, Gheorghe Rujan, Ghiță Bojin, Păun Guțu-Aga, Trifu Baba, Maria Jivan, Lăla Marcovicean, Viorica Roșu, Păuță Samoilă, Draga Cușcean, Traian Gheorghe-Vilimir, Chia Baba, Anuica Baba, Iosif Broștan, Petru Laza-Cionvică, Darinca Guțu, Emil Nitranski, Ion Berlovan-Belca, Stefan Vamu-Gătăianț, Petru Fiat, Trifu Otonoga, Draga Baba-Bokici, Draga Samailă-Caragea, Măria Bojin-Rădac și alții.¹⁶ ◀

NOTE:

1. "Tibiscus", Uzdin, nr. 1(62), ianuarie, 1997, p. 4
2. Aurel Bojin, "Seleuș, Biserica Ortodoxă Română", Seleuș, Adunarea Comunei Alibunar, 2000, p. 101
3. "Libertatea", Panciova, 19 februarie, 1967, p. 10
4. Costa Roșu, "Corurile noastre bănățene, contribuție la istoria corurilor din Banatul sârbesc", Panciova, "Libertatea", 1992, p. 66
5. Aurel Bojin, "Seleuș, un secol de activitate culturală 1884-1984", Comunitatea Locală Seleuș, 1990, p. 85
6. "Cuvântul românesc", Vârșet-Zaiecar, nr. 102-103, 2008, p. 38
7. "Libertatea", 5 februarie, 1953, p. 5
8. Aurel Bojin, "Seleuș, un secol de activitate culturală 1884-1984", Comunitatea Locală Seleuș, 1990, p. 126
9. Teodor Șandru, "Fanfara din Seleuș, mai ales în fazele ei de început", Contribuții la istoria culturală a românilor din Voivodina III, Zrenianin, SLR, 1976, p. 203
10. Aurel Bojin, "Seleuș, lăutarii de altădată", Seleuș, Comunitatea Locală Seleuș, 2001, p. 27-46
11. "Libertatea", 14 mai, 1950, p. 3
12. Ibidem
13. "Lumina", nr. 5-6, 1953, p. 47
14. Ion Marcoviceanu, "Spectatorii și programul", "Libertatea", Vârșet, 18 februarie, 1951, p. 4
15. "Libertatea", 19 aprilie, 1952, p. 9
16. Aurel Bojin, "Seleuș, un secol de activitate culturală 1884-1984", Comunitatea Locală Seleuș, 1990, p. 94-98

Vârșeț

Vârșețul este situat la nord-est de Belgrad, pe autostrada internațională spre România (83 km de la Belgrad și 14 km de la frontieră cu România). Vârșețul are conexiuni bune rutiere și feroviare cu localitățile din apropiere și orașele din această parte a Voivodinei. Munții Vârșețului au o suprafață de aproximativ 170km². Peisajul munților este predominant deluros și colinar, iar partea centrală are caracter de munte. Castelul medieval a fost construit de regele Sigismund al Ungariei la începutul secolului al XV la partea de sus a dealului cu scopul protejării frontierelor sudice ale statului de constante incursiuni turcești. Pustiind întreaga regiune, turcii au cucerit orașul în 1552. În 1716 comandantul orașului Eugeniu de Savoia a reușit să alunge turcii, ceea ce a deschis o nouă epocă în istoria orașului. În oraș se colonizează germanii, care aduc tehnici doi de prelucrat vița de vie, ridicând Vârșețul într-unul dintre centrele principale de producție de vin ale monarhiei habsburgice. Orașul a regresat în timpul Revoluției de la 1848, iar cele mai mari schimbări etnice au avut loc în timpul celui al doilea război mondial.

Din lumea animală în munții Vârșețului găsim cerbi, caprioare, porci mistreți, iepuri, pisici sălbatice, vulpi, mar rar lupi, apoi rață sălbatică și găște, porumbei, fazani... iar în râuri și canale - știucă, crap, somn și pești mici albi. Flora este extrem de diversă. Pe munții Vârșețului cresc pini, fagi, castan dulce, stejar, iar pârtiile sunt plantate cu vița-de-vie.

Vârșețul are monumente istorice celebre din trecut, de la preistorie până în prezent. Remarcăm un număr de clădiri caracteristice din secolul al XVIII și XIX, primăria, o farmacie veche (1783), o clădire în stil baroc "Dva pistolja", casa unde a trăit și a murit Jovan Sterija Popović, Casa Episcopala, biserici (Biserica Romano-Catolică este cea mai mare biserică romano-catolică în Serbia, Biserica Ortodoxă Sârbă, Biserica Ortodoxă Română și Capela Sf. Cruci este cea mai veche biserică romano-catolică din Banat, Mănăstirea din Mesici), parcul orașnesc cu monumentele sale, Muzeul Național (fondat în 1882 - cel mai vechi muzeu din Voivodina), iar o caracteristică aparte și simbolul orașului este cula sau cetatea, cea mai veche în Voivodina.

Vârșețul este unul dintre cele mai importante centre sportive din Serbia. Amintim baschet, paragliding, șah, handbal... În fiecare iunie derulează manifestarea culturală "Coroana vârșețului" iar în septembrie manifestarea "Balul strugurilor". În comuna Vârșeț locuiesc peste 20 de națiuni, printre care și cea română, pentru care Vârșețul a fost și este orașul spiritual și cultural. În oraș există școală generală și liceu în limba română, Teatru Profesionist Român și S.C.Ă. "Luceafărul".

Tereza Gașpăr

